

บทที่ 2

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและมาตรการลงโทษผู้กระทำผิดโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายตามกฎหมายไทย

กระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น เป็นกลไกสำคัญที่สุดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และผลประโยชน์ของประชาชน ทั้งเป็นหลักประกันสิทธิความเสมอภาคของทุกคนภายใต้กฎหมาย โดยการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) อันจะเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำพาสังคมไปสู่ความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ในปัจจุบัน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยโดยเฉพาะในคดีความผิดฐานกระทำโดยประมาท เป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ยังมีปัญหาเรื่องการขาดประสิทธิภาพอยู่ ซึ่งสาเหตุสำคัญของปัญหานี้ก็คือ หลักการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดนั่นเอง

ต้องยอมรับว่า การกระทำความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย นั้น เป็นความผิดที่ค่อนข้างร้ายแรง เนื่องจากเป็นการกระทำที่ล่วงละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพในชีวิตของผู้อื่น อันส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่อย่างไรก็ดี ความผิดที่เกิดขึ้นนั้น เป็นความผิดที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำโดย “ประมาท” ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ผู้กระทำผิดมี “จิตใจชั่วร้าย (Mens Rea)” แต่เป็นเรื่องทางสภาวะจิตใจของผู้กระทำที่ขาดความสุ่มรอบคอบ ขาดความระมัดระวัง ขาดการไตร่ตรองที่ดี

ดังนั้น การที่จะนำเอากระบวนการยุติธรรมแบบเดิมและวิธีการลงโทษโดยใช้เรือนจำแก่บุคคลผู้กระทำความผิดด้วยความประมาทจึงไม่เหมาะสม เพราะนอกจากจะไม่ก่อให้เกิดผลดีแก่บุคคลใดที่เกี่ยวข้องและยังอาจก่อให้เกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากร ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดเมื่อพ้นโทษแล้ว ไม่อาจปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกได้ อาจก่อให้เกิดการกระทำ

ผิดซ้ำ นอกจากนี้ ยังเป็นการเพิ่มปริมาณนักโทษในเรือนจำ ก่อปัญหา “นักโทษล้นคุก” ซึ่งถือเป็นปัญหาใหญ่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมขณะนี้

ดังนั้น ในบทนี้จึงจะได้ศึกษาถึงแนวคิดในการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญา และการลงโทษ บุคคลผู้กระทำความผิดโดยประมาท การดำเนินคดีอาญากับความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย การลงโทษและมาตรการทางกฎหมายอื่น ที่จะบังคับโทษสำหรับผู้กระทำผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย รวมไปถึงดุลยพินิจของศาลตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องดังกล่าว

2.1 แนวคิด ทฤษฎีและหลักการว่าด้วยความรับผิดชอบและการลงโทษทางอาญา

ในการควบคุมสมาชิกของสังคมหนึ่งสังคมใดให้อยู่ในระเบียบวินัย ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่นนั้น อาจทำได้ 2 วิธี คือ การให้รางวัลอย่างหนึ่งและการลงโทษอย่างหนึ่ง การให้รางวัลหมายถึง การให้สิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้รับเกิดความพอใจ ผู้รับอาจจะเป็นคนบริการดี ทำประโยชน์แก่ผู้อื่น หรือประสบความสำเร็จทุกขัยยกเว้นล้มเหลว เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติโดยทั่วไปไปในโลกแล้ว มนุษย์ยังจำเป็นต้องลงโทษผู้กระทำผิดกฎที่วางไว้ กฎที่วางไว้นั้นอาจจะเป็นกฎที่เกิดขึ้นจากผู้มีอำนาจในการปกครอง ไม่ว่าจะปกครองในกลุ่มเล็ก ๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน วัด สมาคมต่าง ๆ แม้กระทั่งกลุ่มใหญ่โต เช่น ประเทศ กฎของกลุ่มเล็ก ๆ นั้น เป็นกฎที่ใช้เฉพาะกลุ่ม ไม่ได้ใช้เป็นการทั่วไป แต่กฎของประเทศเป็นกฎที่ใช้ได้ทั่วไปกับสมาชิกทุกคนภายในประเทศ กฎเช่นนี้เราเรียกว่ากฎหมายอาญา¹ การลงโทษตามกฎหมายอาญามีอยู่หลายวิธี นับตั้งแต่ความรุนแรงสูงสุดจนกระทั่งความรุนแรงต่ำสุด ในประมวลกฎหมายอาญาของไทย ได้กำหนดโทษที่จะลงแก่

¹ อติสร ไชยคุปต์, ดุลยพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542) ,หน้า 95-113.

ผู้กระทำได้ไว้ห้าประการ คือประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน² การลงโทษตามกฎหมายอาญานั้น มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ เพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ในการปฏิบัติหน้าที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ว่า สังคมจะนำผู้กระทำได้ไปลงโทษเพื่ออะไร ซึ่งเป็นที่มาของวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญา และการศึกษาเรื่องทฤษฎีการลงโทษตามหลักอาชญาวิทยาจะทำให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษหรือวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญา ที่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และเป็นที่มาแห่งอำนาจการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการกลับกรองคดีสู่ศาล เพราะเรื่องวัตถุประสงค์ในการลงโทษหรือวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญา เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการตัดสินใจของพนักงานอัยการที่ควรจะต้องคำนึงกับผู้ต้องหาหรือไม่

2.1.1 แนวความคิดและวิวัฒนาการของการลงโทษ

แนวความคิดในเรื่องการลงโทษ ซึ่งถือเป็นหลักในการปฏิบัติต่อผู้กระทำได้ในสมัยโบราณ ยังไม่มีหลักเกณฑ์กลางที่ให้สังคมยอมรับถือปฏิบัติ การลงโทษจะเป็นเรื่องของการแก้แค้นตอบแทนระหว่างคู่อริ และพรรคพวกของคู่อริ หากฝ่ายผู้ถูกทำร้ายอ่อนแอกว่าก็จะเลิกเรื่องราวก็ยุติไปเอง แต่หากผู้ถูกทำร้ายหรือผู้เสียหายไม่ยอมเลิกเรื่อง ก็จะเป็นการแก้แค้นจองเวรกันยาวนาน³ ต่อมาเมื่อบ้านเมืองมีการปกครองที่ดีมีแบบแผน สังคมมีระเบียบกฎเกณฑ์ มีข้อห้ามที่มีประสิทธิภาพ รัฐก็ยื่นมือเข้ามาไกล่เกลี่ยตัดสินความ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมขึ้น และเป็นการยุติธรรมขึ้น และเป็นการยุติการแก้แค้นกันเอง โดยถือว่าผู้กระทำความผิดก่ออาชญากรรมขึ้นนั้น มิได้ทำความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายเท่านั้น แต่ยังทำความเสียหายทำลายความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนและสังคมส่วนรวมอีกด้วย จึงต้องเป็นหน้าที่ของฝ่ายบ้านเมืองเข้ามา

² อรรถพร ชูบำรุง, ทฤษฎีอาชญาวิทยา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2527), หน้า 136.

³ ประเทือง ธนิยผล, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (กรุงเทพมหานคร : แสงจันทร์การพิมพ์, 2538), หน้า 166.

ปราบปรามจับกุม และตัดสินลงโทษดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดเพื่อให้สังคมปลอดภัย ส่วนวิธีการลงโทษก็จะใช้มาตรการรุนแรง ทารุณ เพื่อเป็นการขู่ขั้วญให้หวาดกลัวและเข็ดหลาบและไม่เอาเยี่ยงอย่าง ซึ่งถือเป็นแนวคิดในการลงโทษที่ถือปฏิบัติสืบมาจนถึงราวศตวรรษที่ 18⁴

ประวัติความเป็นมาของวิชาอาชญาวิทยานั้น ชาวอิตาลีนั้นนับว่าเป็นชาติแรกที่เริ่มให้ความสนใจ และพยายามค้นคิดเกี่ยวกับวิชาอาชญาวิทยานี้ เมื่อ 200 กว่าปีมาแล้ว โดยในขั้นแรกก็เป็นเพียงความคิดเห็นของปราชญ์ทั้งหลายก่อน เมื่อนำความคิดเห็นเป็นต่าง ๆ ของปราชญ์แต่ละท่านมารวมกันจึงเกิดเป็น School of Thought หรืออาจเรียกว่า “กลุ่มแนวความคิด” ก็ได้ แต่ยังไม่มีการเป็นตัวตั้งตัวตี⁵

การรวบรวมความคิดเห็นของบรรดาปราชญ์เหล่านี้ เริ่มเป็นปึกแผ่นมั่นคงขึ้นในปลายศตวรรษที่ 18 ระยะเวลาที่สาเหตุแห่งอาชญากรรมได้เริ่มคลี่คลายขึ้น สถาบันแห่งนี้จึงถือว่าเป็นสถาบันทางอาชญาวิทยาแห่งแรก ที่ความคิดเห็นอย่างนักอาชญาวิทยาได้เริ่มขึ้น โดยเรียกว่า Classical School หรือ “สำนักกริเริ่ม”

ต่อมาในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดำรงของสำนักกริเริ่มโดยปราชญ์ผู้มีชื่อเสียงเล่มแรกในยุคนั้นได้แก่ดำรงของ Ceaser Bonesana , Marchese di Beccaria, Beccaria มีความสนใจเป็นพิเศษในเรื่องความยุติธรรมในการลงโทษ และสถาบันที่ดำเนินการลงโทษด้วย

แนวความคิดในเรื่องการลงโทษของแบคคาเรีย (Beccaria) สรุปสาระสำคัญได้ว่า วัตถุประสงค์ของการลงโทษจะต้องไม่ใช่เพื่อการแก้แค้น การกำหนดโทษสำหรับความผิดแต่ละ

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 166-167.

⁵ สุวิทย์ นิ่มน้อย, เดชา สิริเจริญ และอัษฎางค์ ปาณิกบุตร, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (กรุงเทพมหานคร : แสงจันทร์การพิมพ์, 2530), หน้า 49.

ประเภทต้องเหมาะสมตามลักษณะความผิด ลักษณะหรือประเภทของโทษรวมทั้งความหนักเบาของโทษ ควรจะต้องกำหนดโทษไว้แน่นอนตายตัว ถือหลักการเสมอภาคเท่าเทียมกัน และควรพิจารณาโทษและดำเนินการลงโทษอย่างเปิดเผย

เบคคาเรีย (Beccaria) มีความเห็นว่า บุคคลที่กระทำผิดต่อรัฐ (นักโทษการเมือง) ควรลงโทษหนักเพียงแค่นเรทศ ไม่ควรลงโทษประหารชีวิต โดยเสนอให้ยกเลิกโทษประหารชีวิตเสีย เพราะเห็นว่า การลงโทษประหารชีวิตไม่มีผลทำให้อาชญากรรมลดน้อยลงได้เลย และถ้าเกิดความผิดพลาดในการจับกุมจำเลยผิดคน ย่อมไม่มีทางแก้ไขได้ จึงควรเปลี่ยนโทษประหารชีวิตเป็นจำคุกตลอดชีวิตแทน ซึ่งจะเป็นการทำให้คนทั่วไปเกรงกลัว เป็นการป้องกันอาชญากรรมได้ดีมากกว่า⁶

เบคคาเรีย เห็นว่าควรเลิกใช้การลงโทษด้วยวิธีโหดร้ายทารุณ และควรพิจารณาโทษด้วยความยุติธรรม โดยตระหนักถึงการป้องกันอาชญากรรมให้มากกว่าการลงโทษ เขาจึงเขียนหนังสือชิ้นเล่มหนึ่งพิมพ์ออกเผยแพร่เมื่อปี ค.ศ. 1764 ชื่อ “On crimes & Punishments” หรือ “อาชญากรรมกับการลงโทษ” ซึ่งถือว่าการวางรากฐานครั้งแรกของวิชาอาชญาและทัณฑวิทยา⁷

เจรีมี เบนธัม (Jeremy Bentham) เสนอแนวความคิดในการลงโทษว่า การกำหนดโทษควรให้สอดคล้องกับความผิด คือให้ผู้กระทำผิดควรได้รับการลงโทษที่ทำให้เขาทุกข์ทรมานกว่าผลแห่งความพอใจที่เขาจะได้รับในการกระทำผิด อันจะทำให้คนทั่วไปไม่อยากจะกระทำผิด เพราะไม่คุ้มกับที่จะต้องได้รับโทษ โดยให้ถือหลักการลงโทษว่าให้มุ่งหมายที่จะทำให้ผู้กระทำผิดเจ็บหลายจำ และให้ผู้อื่นเกรงกลัว ไม่กล้าเอาเยี่ยงอย่างซึ่งเป็นการป้องกันอาชญากรรมไปในตัวด้วย นอกจากนี้ยังมีความเห็นเพิ่มเติมที่สำคัญอีกว่า การกำหนดโทษในความผิดแต่ละประเภทไม่ควรกำหนดแน่นอน

⁶ ประเทือง ธนิยผล, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, หน้า 167.

⁷ สุวิทย์ นิ่มน้อย, เดชา ศิริเจริญ และอัญญาภรณ์ ปาณิกบุตร, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, หน้า 49.

ตายตัวในทุกกรณี ความผิดให้ศาลพิจารณาให้เหมาะสมเป็นราย ๆ ไป และวิธีการลงโทษแก่ผู้กระทำผิดก็ควรทำอย่างเปิดเผยเพื่อให้ผู้อื่นเห็นและเกรงกลัวไม่กล้าทำผิด⁸

แนวความคิดในการลงโทษของ Beccaria และ Bentham เป็นที่นิยมและยอมรับในระบอบแรก ๆ ช่วงระยะหนึ่ง แต่ต่อมาก็มีผู้คัดค้านมาก

ต่อมาได้มีการพิจารณาปรับปรุงจุดอ่อนของแนวความคิดเดิมดังกล่าว ที่เน้นเรื่อง “กำหนดโทษให้เหมาะสมกับความผิด” มาสู่แนวความคิดใหม่ que เห็นว่าเหมาะสม รัดกุม และยุติธรรมยิ่งขึ้นที่ว่า “กำหนดโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิด” (Punishment of fit the criminal) ซึ่งตามแนวคิดใหม่นี้จะพิจารณาลงโทษเป็นราย ๆ ไปเฉพาะกรณี โดยพิจารณาตามความเป็นจริงว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถไม่เท่าเทียมกันในการรับผิดชอบ ยังมีบุคคลหลายประเภทที่ควรได้รับผ่อนผันโทษ⁹

ลอมโบรโซ (Lombroso) มีความคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำผิดสรุปสาระสำคัญได้ว่า “อาชญากรนั้นมีหลายประเภทแตกต่างกัน ฉะนั้น การลงโทษอาชญากรแต่ละประเภทจึงไม่ควรใช้วิธีเดียวกัน แม้ว่าจะได้กระทำผิดอย่างเดียวกัน”¹⁰

เฟอริ (Ferri) มีความคิดในเรื่องการลงโทษว่า “การกำหนดโทษควรพิจารณาถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีผลให้อาชญากรกระทำผิดด้วย และการลงโทษควรมุ่งที่จะให้เกิดผลดีในการแก้ไขสาเหตุของอาชญากรรม โดยพยายามให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดี”¹¹

⁸ ประเทือง ธนิยผล, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, หน้า 167-168.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 168.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 168.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 168.

การาฟาโร (Garafalo) มีความคิดเห็นในการลงโทษผู้กระทำผิดคล้ายกับลอมโบโซที่ว่า อาชญากรมีหลายประเภทต่างกัน การลงโทษจึงไม่ควรเหมือนกัน แต่การาฟาโรมีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า อาชญากรประเภทร้ายแรงได้แก่อาชญากรโดยกำเนิด ควรลงโทษประหารชีวิต เพื่อกำจัดให้หมดไป ส่วนอาชญากรที่ชั่วร้าย ก่อคดีอุกฉกรรจ์ ควรลงโทษจำคุกโดยไม่มีกำหนด (ตลอดชีวิต) พวกอาชญากรที่ประทุษร้ายต่อทรัพย์ ควรลงโทษให้ไปทำงานหนักในทัณฑนิคม ส่วนอาชญากรทางเพศควรลงโทษเนรเทศให้ไปอยู่ในอาณานิคมนอกประเทศที่กันดารห่างไกล¹²

เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) มีความเห็นว่า “ในการควบคุมสังคม...มีความจำเป็นที่สังคมจะต้องอาศัยการลงโทษเพื่อป้องกันพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อสังคม” และเรียกการกระทำที่ต้องถูกลงโทษว่า “อาชญากรรม” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การลงโทษเป็นลักษณะภายนอกของอาชญากรรม โดยนัยนี้อาชญากรรมจึงกลายเป็นวัตถุประสงค์ของศาสตร์ทางอาชญาวิทยา¹³

Gresham M. Sykes อาจารย์ในมหาวิทยาลัยเวอร์จิเนีย ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ มีอยู่ 6 ประการด้วยกัน คือ

- 1) ลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้น (Retribution) ผู้ใดละเมิดต่อความสงบและศีลธรรมอันดีงามของสังคม ย่อมต้องถูกลงโทษโดยรัฐ
- 2) ลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นตอบแทน (Sublimated Vengeance) เป็นการลงโทษโดยผู้เสียหายจากการกระทำผิด
- 3) ลงโทษเพื่อเป็นการยับยั้งเฉพาะ (Special Deterrence) เป็นการลงโทษเฉพาะตัวป้องกันผู้กระทำความผิดไม่ให้กระทำผิดซ้ำอีก

¹² ชาย เสวีกุล , อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513) , หน้า 119.

¹³ อรัญ สุวรรณบุปผา, หลักอาชญาวิทยา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 113-114.

4) ลงโทษเพื่อเป็นการยับยั้งทั่วไป (General Deterrence) เป็นการป้องกันคนทั่วไปไม่ให้กระทำความผิด

5) ลงโทษเพื่อเป็นการทำให้หมดความสามารถ (Incapacitation) เป็นการตัดโอกาสโดยการนำตัวออกจากสังคม มิให้กระทำความผิดอีก

6) ลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation)¹⁴

นักคิดทางอาชญวิทยาที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งคือ Hagan ได้สรุปว่า วัตถุประสงค์ของการลงโทษมีอยู่ 7 ประการ คือ

1) เพื่อหยุดยั้งพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (Restraint or Incapacitation)

2) เพื่อป้องกันมิให้บุคคลที่เคยทำความผิดต้องกระทำความผิดอีก (Individual or Specific Deterrence)

3) เพื่อป้องกันมิให้บุคคลทั่วไปกระทำความผิดเหมือนกับผู้ที่เคยกระทำความผิด (General Deterrence)

4) เพื่อแก้ไขตัวผู้กระทำความผิดให้กลับเป็นพลเมืองดี (Reform or Rehabilitation)

5) เพื่อตอกย้ำบรรทัดฐานทางศีลธรรม ถือว่านักโทษคือสัญลักษณ์ของผู้ละเมิดกฎเกณฑ์แห่งศีลธรรม (Moral Affirmation or Symbolism)

6) เพื่อแก้แค้นให้แก่สังคม (Retribution) ทั้งนี้เพราะผู้กระทำความผิดได้ทำอันตรายแก่สังคม จึงต้องมีการแก้แค้นให้แก่สังคม

7) เพื่อเป็นการชดเชยความผิด (Restitution or Compensation)¹⁵

¹⁴ Gresham M. Sykes , Criminology (New York : Harcourt Brace Jovanovich, 1978) , pp.480-495.

¹⁵ Stanley E. Grupp, Theories of Punishment (Bloomington: Indiana university press, 1971) , p.10.

Allen และคณะ ได้ให้ทัศนะไว้ว่าวัตถุประสงค์สำคัญ ๆ ของการลงโทษมีดังต่อไปนี้ คือ

1) การแก้แค้น (revenge) เป็นแนวความคิดที่ว่าสังคมมีสิทธิที่จะระบอบความ โกรธแก่ผู้กระทำความชั่ว ความคิดนี้นักคิดสมัยใหม่ถือว่าไม่สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมที่มีอารยธรรม อย่างไรก็ตาม เรื่องของการแก้แค้นนี้คนเป็นจำนวนมากจะเห็นด้วยในกรณีที่มีอาชญากรรมประเภทรุนแรง

2) การแก้แค้นให้แก่สังคมหรือสนองผลกรรมแก่ผู้กระทำความผิด (retribution) ความคิดนี้มักจะสับสนกับความผิดเกี่ยวกับการแก้แค้น ข้อแตกต่างก็คือว่าการแก้แค้นให้แก่สังคมนั้นมีแนวความคิดว่าผู้กระทำความผิดจะได้รับในสิ่งที่เขากระทำลงไป ผู้กระทำความผิดจะต้องใช้หนี้กรรมที่ตนก่อขึ้นแก่สังคมทั้งหมด

3) หยุดยั้งการกระทำความผิด (Incapacitation) กระทำได้โดยนำผู้กระทำความผิดมาประหารชีวิตหรือคุมขังไว้ หรือใช้มาตรการอย่างอื่นเพื่อมิให้มีการประกอบอาชญากรรมขึ้นอีก

4) ป้องกันอาชญากรรม (Deterrence) เป็นการป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำ ความผิดอย่างที่เคยกระทำมาหรือกระทำความผิดอย่างอื่นอีกในอนาคต นอกจากนี้ยังป้องกันมิให้ผู้อื่นเอาเยี่ยงอย่างอีกด้วย

5) การแก้ไข (Correction) เป็นการห้ามปรามมิให้เกิดการประกอบอาชญากรรม เป็นงานที่รัฐบาลจะต้องกระทำเพื่อแก้ไขฟื้นฟู หรือเยียวยารักษาผู้กระทำความผิดเปลี่ยนให้เขาเป็นคน เคารพกฎหมายให้ได้

ส่วนนักกฎหมายที่มีชื่อเสียงของไทย คือ ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความประสงค์ที่มุ่งหมายในการลงโทษมีอยู่ ดังนี้

1) เป็นการตอบแทนต่อการกระทำผิด หนึ่งก็คือ เป็นการแก้แค้นทดแทนซึ่งเป็นวิธีใช้ของปุถุชนคนธรรมดาทั้งหลาย (expiation, retribution)

2) เป็นการป้องกันสังคม ซึ่งอาจเป็นการป้องกันทั่วไป (prevention general) ได้แก่

(1) การปราบปราม (deterrence) มิให้ผู้กระทำผิดนั้นคิดทำผิดอีก มิให้คนอื่นเอาอย่าง ทำผิดอย่างนั้นขึ้นบ้าง เพื่อปราบปรามให้เกรงขาม และรักษาความสงบเรียบร้อยโดยทั่วไป

(2) ความมั่นคงของชุมชน (protection of society, social solidarity) โดยแสดงให้เห็นว่า ชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ยอมให้มีการกระทำผิดเช่นนั้นเกิดขึ้น

หรืออาจเป็นการป้องกันโดยเฉพาะ (prevention special) ได้แก่

(1) การป้องกัน (prevention) ไม่ให้ผู้นั้นทำผิดได้อีก โดยตลอดไป เช่น ประหารชีวิต หรือโดยชั่วคราว เช่น ขังไว้มีกำหนดเวลา เป็นต้น

(2) ดัดนิสัย (reform) ให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีต่อไป

ความมุ่งหมายประการต่าง ๆ นี้ อาจมีน้ำหนักต่างกันแล้วแต่กาลเทศะและเหตุการณ์ เช่น ความรู้สึกของชุมชน ในขั้นแรกเมื่อเกิดการกระทำผิดใหม่ ๆ อาจหนักไปในทางการแก้แค้น ทดแทนต่อผู้กระทำผิดและปราบปราม ในขั้นต่อไปอาจคลายลงเป็นความรู้สึกในทางดัดนิสัยให้กลับตัว จนอาจมีการอภัยโทษและปล่อยชั่วคราวก่อนครบกำหนดโทษ เป็นต้น

2.1.2 หลักการและวัตถุประสงค์ในการลงโทษ

วัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญา ตามทฤษฎีทางอาชญวิทยา และทัณฑวิทยาต่อผู้กระทำผิด ในยุคปัจจุบันแบ่งออกเป็น 4 แนวทางใหญ่ ๆ¹⁶ กล่าวคือ

1) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทน (Retribution) เพื่อตอบแทนแก้แค้นผู้กระทำผิด มีพื้นฐานมาจากความคิดที่ว่า อาชญากรรมเป็นการประทุษร้ายต่อผู้อื่น ดังนั้นผู้กระทำผิดควรจักต้องได้รับการตอบแทนแก้แค้นให้สาสมกับความผิดที่ได้กระทำขึ้น เป็นแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลัก ตรรกวิทยาแห่งการลงโทษ ซึ่งในปัจจุบันก็ยังถือปฏิบัติกันอยู่ในกระบวนการยุติธรรม ดังจะเห็นว่าความผิดร้ายแรงลักษณะต่าง ๆ ที่ประกอบด้วยเจตนา จะได้รับการลงโทษที่รุนแรง

2) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกัน (Deterrence) เพื่อยับยั้งปราบปรามการกระทำผิด เป็นแนวความคิดที่ว่า การกำหนดบทลงโทษเพื่อเป็นที่เกรงกลัวต่อผู้กระทำผิด และมีให้เป็นที่เข็ญอย่างแก่บุคคลอื่น โดยการทำให้โทษเป็นจริงมากยิ่งขึ้น และรุนแรงยิ่งขึ้น เพื่อยับยั้งให้ผู้กระทำผิดได้ชั่ง

¹⁶ เลกเซอร์วิชากฎหมายอาญาชั้นสูง ปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

น้ำหนักระหว่างผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการกระทำผิด กับสิ่งที่ต้องเสียไปเมื่อต้องถูกลงโทษ การลงโทษลักษณะนี้ ได้แก่ การกำหนดบทลงโทษต่าง ๆ รวมถึงโทษจำคุก จนถึงโทษประหารชีวิต ให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำผิด

3) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันสังคม (Protection of society) แนวความคิดนี้ได้ วิจารณ์การมาจากการเชื่อว่าอาชญากรรมเป็นโรคร้ายและเป็นการประทุษร้ายต่อสังคม ฉะนั้น การที่จะให้สังคมปลอดภัยจากอาชญากรรมจึงจำเป็นต้องมีการแยกตัวผู้กระทำความผิดออกจาก สังคมเพื่อมิให้มีโอกาสไปกระทำความผิดได้

4) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟู (Reformation or Rehabilitation) แนวความคิดนี้ เป็นผลจากความเชื่อของนักจิตวิทยาและอาชญาวิทยาว่าบุคลิกภาพเป็นสมบัติเฉพาะ บุคคล การกำหนดวิธีการลงโทษผู้กระทำความผิดให้สอดคล้องกับบุคลิกภาพและการแก้ไขผู้กระทำความผิด รวมทั้งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นรายบุคคล จะเป็นผลดีต่อผู้กระทำความผิดและสังคม

จะเห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายของการลงโทษทางอาญานั้น มุ่งเน้นที่ความต้องการไม่ให้มีการ กระทำความผิดอยู่ในสังคมหรือให้มีอยู่น้อยที่สุด ทั้งนี้โดยการป้องกัน และปราบปรามพฤติกรรมที่ ไม่พึงปรารถนา หรือการกระทำความผิด และเปิดโอกาสให้สังคมแก้ไขบุคคลที่กระทำความผิดดังกล่าว ให้กลับตนเป็นคนดีด้วย

การลงโทษต่อผู้กระทำความผิด โดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายในปัจจุบัน จึง เป็นการผสมผสานวัตถุประสงค์ในการลงโทษดังกล่าวเข้าด้วยกัน โดยเน้นการยับยั้งและการ ป้องกันสังคม ไม่ให้ผู้ประมาทได้กระทำความผิด หรือผู้เคยกระทำความผิดได้กระทำความผิดซ้ำอีก และ ไม่ให้คนอื่นเอาเยี่ยงอย่าง โดยเห็นได้จากการที่ประมวลกฎหมายอาญาได้ระบุวิธีการลงโทษไว้ คือ โทษจำคุกและโทษปรับ ทั้งนี้เพื่อความเรียบร้อยและให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้อื่น แต่เนื่องจาก ผู้กระทำความผิดโดยประมาทนั้นมีลักษณะเฉพาะตัว คือ เป็นผู้ที่สามารถแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ไม่ให้กระทำความผิดซ้ำได้ โดยการให้เพิ่มความระมัดระวังมากขึ้น ดังนั้น จึงควรเพิ่มมาตรการเข้ารับกร

อบรมพฤติกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำความผิดเข้าไปในกฎหมาย เพื่อใช้ลงโทษตาม
แนวทางการลงโทษเพื่อแก้ไขผู้กระทำความผิดด้วย

2.1.3 แนวคิดความรับผิดชอบและการลงโทษทางอาญา

เป็นที่ยอมรับกันว่า ความรับผิดชอบทางอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิด
การกระทำหนึ่งเกิดขึ้น และเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น ในแง่การลงโทษ เจ้าหน้าที่ของรัฐ (ตำรวจ
และอัยการ) มีอำนาจดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด และผู้กระทำความผิดอันเป็นความผิดอาญาต้องถูก
ลงโทษแม้จะไม่มีผู้ใดได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำนั้น¹⁷ การพิจารณาว่าการกระทำใด
ควรมีความรับผิดชอบทางอาญาและต้องถูกลงโทษนั้น¹⁸ แนวคิดดั้งเดิม (Moral Wrongness Approach)
เห็นว่า ต้องเป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรม (Moral wrongness) เท่านั้น ซึ่งมีข้อโต้แย้งว่าการกระทำที่
จะมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ จะไม่รวมถึงการกระทำที่เป็นเพียงการฝ่าฝืนผลประโยชน์ร่วมกันของ
คนในสังคมที่ยังไม่ชัดเจนว่าสังคมจะเห็นว่าการกระทำนั้นผิดศีลธรรมหรือไม่ นอกจากนี้ กฎเกณฑ์
ทางศีลธรรมเบี่ยงเบนได้ง่ายเนื่องจากเป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก มิใช่เหตุผลของเรื่องอย่าง
แท้จริง โดยผลของข้อโต้แย้งดังกล่าวประกอบกับความเฟื่องฟูของแนวความคิดมนุษยนิยม
(Humanitarianism) ซึ่งถือว่าสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (Individual autonomy) เป็นสิ่งที่มี
อาจล่วงละเมิดได้ ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาเปลี่ยนแปลงไป โดยเห็นว่า การ
กระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสิทธิหรือเสรีภาพ หรือที่เป็นอันตรายต่อบุคคลอื่นเท่านั้นที่เป็นความผิด
อาญา (Harms to Others' Approach)

¹⁷ รายงานการศึกษาและข้อเสนอแนะ เรื่องหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญา โดย
คณะกรรมการปรับปรุงกฎหมายเพื่อการพัฒนาประเทศ 2547 (<http://www.lawreform.go.th>)

¹⁸ Mark Findlay, Stephen Odgers and Stanley Yeo, *Australian Criminal Justice*, (Oxford
University Press Australia, 1998) , pp.9-12.

แม้แนวคิดนี้จะสามารถแก้ไขปัญหาการนำอารมณ์ความรู้สึกของคนในสังคม มาเป็นเครื่องมือในการกำหนดความรับผิดชอบได้ แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหทั้งหมดได้ หากถือตามแนวคิดนี้อย่างเคร่งครัดแล้ว จะไม่สามารถกำหนดให้ผู้กระทำการบางอย่างมีความรับผิดชอบได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำที่ไม่เป็นอันตรายต่อบุคคลอื่น แต่อาจเป็นอันตรายต่อตัวผู้กระทำเอง และมีผลกระทบทางอ้อมต่อสังคมส่วนรวม เช่น การขับขีรถจักรยานและรถจักรยานยนต์โดยไม่สวมหมวกนิรภัย หรือผู้ขับรถยนต์ที่ไม่รัดเข็มขัดนิรภัย เป็นต้น

ต่อมา แนวความคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเห็นว่า ควรใช้ “ความสงบเรียบร้อยของสังคม” เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาว่าการกระทำใดสมควรมีความรับผิดชอบ (Community Welfare Approach) ตามแนวคิดนี้ การกระทำที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเท่านั้นที่เป็นความผิดอาญา แนวคิดนี้แก้ไขปัญหาของแนวคิดดั้งเดิมและแนวคิดเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่นได้ ทั้งยังมีลักษณะพลวัตมากกว่า กล่าวคือ การกระทำใดที่สังคมหนึ่งถือว่ามีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อาจไม่เข้าลักษณะเป็นการกระทำที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนในอีกสังคมหนึ่งก็ได้ และการกระทำที่สังคมหนึ่งถือว่ามีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนในช่วงเวลาหนึ่ง อาจไม่เป็นการกระทำที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนในอีกช่วงเวลาหนึ่งก็ได้ เช่น เดิมกฎหมายไทยอนุญาตให้สูบบุหรี่ได้ แต่ต่อมาถือว่าฝิ่นเป็นยาเสพติดซึ่งห้ามเสพย์และมีไว้ในครอบครอง เป็นต้น ซึ่งทำให้การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของการกระทำต่าง ๆ สอดคล้องกับตามความต้องการที่แท้จริงของสังคม

ในการลงโทษทางอาญานั้นเป็นการลงโทษ ที่รุนแรงและกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สาสมกับความร้ายแรงของการกระทำ (Retribution) เพื่อดัดนิสัยของผู้กระทำความผิด (Reformation)¹⁹ เพื่อป้องปรามมิให้

ผู้อื่นเอาเป็นเยี่ยงอย่าง (Deterrent) และเพื่อตัดผู้กระทำผิดออกไปจากสังคมเป็นการชั่วคราวหรือถาวร (Incapacitation)²⁰ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า โทษอาญาควรใช้กับการกระทำที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างร้ายแรงเท่านั้น

ศาสตราจารย์ Herbert L. Packer แห่งมหาวิทยาลัยแสตนฟอร์ด เสนอหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญาซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางไว้ดังนี้²¹

(1) คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าการกระทำนั้นคุกคาม หรือเป็นอันตรายร้ายแรงต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยมีลักษณะเป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยของบุคคลและสังคม เช่น การฆ่าผู้อื่น การข่มขืน การใช้กำลังประทุษร้าย การชิงทรัพย์ เป็นต้น

(2) การลงโทษทางอาญาต้องทำให้การกระทำผิดนั้น ๆ ลดน้อยลง

(3) การลงโทษอาญาต้องไม่ทำให้พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมต้องลดน้อยลง

(4) หากเป็นความผิดอาญาแล้ว จะสามารถบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ โดยต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพในการสืบหาและจับกุมผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ

(5) กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ต้องมีประสิทธิภาพในการพิสูจน์ความผิดและลงโทษผู้กระทำความผิด โดยไม่ก่อให้เกิดภาระแก่การดำเนินกระบวนการจนเกินขอบเขตทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ

(6) ไม่มีทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกว่าการลงโทษทางอาญา

¹⁹ Herbert L. Packer, The Limit of the Criminal Sanction. (Stanford University Press, 1978), pp.54, 117-118.

²⁰ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, กฎหมายอาญา : หลักและปัญหา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 291-292.

²¹ Herbert L. Packer, *supra* note, p.296.

หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญาที่เสนอโดยศาสตราจารย์ Packer สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษอาญาที่เสนอโดยคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายของแคนาดา (Law Reform Commission of Canada) ว่าการกระทำนั้นต้องเป็นความผิดอาญาที่แท้จริง กล่าวคือ เป็นอันตรายร้ายแรงต่อบุคคลอื่น ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (Fundamental values) หรืออาจเป็นอันตรายต่อสังคม และโทษอาญาที่จะกำหนดนั้นต้องสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นได้ และต้องไม่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเสียเอง²²

นอกจากนี้โทษอาญาอาจแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ โทษที่กระทบต่อชีวิตของผู้กระทำความผิด โทษที่กระทบต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด โทษที่กระทบต่อการดำรงชีวิตตามปกติของผู้กระทำความผิด และโทษที่กระทบต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด

1. โทษที่กระทบต่อชีวิตของผู้กระทำความผิด

โทษประเภทนี้ ได้แก่การประหารชีวิตผู้กระทำความผิด โทษนี้ใช้เฉพาะการกระทำความผิดที่รุนแรงมาก หรือที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างมาก ทั้งนี้ เพื่อให้สาสมกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด ตัวผู้กระทำความผิดซึ่งมีสันดานอันเป็นผู้ร้ายออกจากสังคมอย่างถาวร และยับยั้งความคิดร้ายของผู้ที่คิดจะกระทำความผิด

มีข้อสังเกตว่าหลายประเทศได้ยกเลิกโทษประหารชีวิตแล้ว เนื่องจากเหตุผลด้านมนุษยธรรมและการประหารชีวิตไม่มีผลเป็นการลดคดีอุกฉกรรจ์ ทั้งยังอาจทำให้ผู้กระทำความผิดที่มีโทษถึงประหารชีวิต แต่ยังไม่ถูกจับกุมกระทำความผิดต่อ ๆ ไปโดยไม่เกรงกลัวโทษ เพราะถึงอย่างไรความผิดครั้งแรกหากถูกจับกุมได้ก็มีโทษถึงประหารชีวิตอยู่แล้ว แต่หลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ยังคงใช้โทษประหารชีวิตอยู่

²² Law Reform Commission of Canada, Our Criminal Law 4, (Information of Canada, Ottawa, 1976), p.33.

2. โทษที่กระทบต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด

โทษประเภทนี้ได้แก่การจำคุกและกักขัง มีวัตถุประสงค์เพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นการชั่วคราว (กรณีจำคุกโดยมีกำหนดเวลาและการกักขัง) หรือเป็นการถาวร (กรณีจำคุกตลอดชีวิต) และอาศัยช่วงเวลาดังกล่าวในการตัดสินใจของผู้กระทำความผิด ก่อนที่จะกลับคืนสู่สังคม โทษจำคุกเป็นการนำผู้กระทำความผิดไปควบคุมไว้ในเรือนจำและอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐ มักใช้กับความผิดที่ร้ายแรงหรือความผิดที่ฝ่าฝืนต่อศีลธรรมหรือความสงบเรียบร้อยของสังคมอย่างมาก ส่วนโทษกักขังนั้นเป็นการกักตัวผู้กระทำความผิดไว้ในสถานที่ที่กำหนด เช่น ในบ้านของผู้กระทำความผิดเอง เป็นต้น มักใช้กับผู้กระทำความผิดสถานเบา

ในอดีตประเทศต่าง ๆ กำหนดโทษจำคุกแก่การกระทำความผิดเกือบทุกประเภท ทั้งความผิดร้ายแรงและความผิดไม่ร้ายแรง เพราะนอกจากจะเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมได้อย่างเด็ดขาดแล้ว การจำคุกยังทำให้ผู้กระทำความผิดหลายจำ ไม่กระทำความผิดซ้ำด้วย แต่การกำหนดโทษจำคุกโดยไม่คำนึงถึงสภาพความร้ายแรงของการกระทำความผิด ทำให้มีผู้ถูกจำคุกเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งเรือนจำไม่เพียงพอจำคุกผู้กระทำความผิด สภาพความเสื่อมโทรมของเรือนจำมีผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ต้องโทษ ทั้งยังทำให้เรือนจำกลายเป็นแหล่งเรียนรู้การกระทำความผิดร้ายแรง แม้รัฐจะลงทุนด้านบุคลากรและงบประมาณเพื่อเพิ่มจำนวนเรือนจำ แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ต่อมา หลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย เป็นต้น ได้เปลี่ยนแนวทางการลงโทษจำคุกใหม่ โดยใช้โทษจำคุกเฉพาะความผิดร้ายแรง และนำโทษกักขังมาใช้กับความผิดไม่ร้ายแรง โดยการกักขังผู้กระทำความผิดไว้ในบ้านของผู้กระทำความผิดเอง (House arrest) หรือในสถานที่ที่กำหนด และติดตั้งอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อป้องกันผู้กระทำความผิดหลบหนี การเปลี่ยนแนวทางการลงโทษจำคุกนี้ช่วยลดค่าใช้จ่ายของรัฐที่เกี่ยวกับการจำคุกได้เป็นจำนวนมาก และเป็นการป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดไม่ร้ายแรงเข้าไปอยู่ร่วมกับผู้กระทำความผิดร้ายแรง อันเป็นเหตุที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้การกระทำความผิดจากผู้กระทำความผิดร้ายแรง

3. โทษที่กระทบต่อการดำรงชีวิตตามปกติของผู้กระทำความผิด

โทษประเภทนี้ได้แก่การสั่งให้ทำงานเพื่อสังคม (Community service) ในเรื่องต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้กระทำความผิดโดยไม่มีเจตนาร้ายได้รู้สำนึกในการกระทำของตน และหลายจำ การลงโทษประเภทนี้มีได้ใช้เฉพาะผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น แต่ยังใช้ได้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น การสั่งให้นิติบุคคลที่ปล่อยมลพิษออกสู่สภาพแวดล้อม ต้องดำเนินการกำจัดมลพิษที่ตนปล่อยออกไป หรือโดยการจ่ายเงินสนับสนุนแก่องค์กรพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น²³ สำหรับประเทศไทยนั้น มาตรการนี้ยังไม่ถือเป็นโทษ แต่อาจถูกนำมาใช้ในการคุมประพฤติหากศาลจะไม่ลงโทษผู้กระทำความผิด

4. โทษที่กระทบต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด

โทษประเภทนี้ได้แก่การปรับและการริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด การปรับเป็นโทษที่บังคับเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำผิดตามที่ศาลกำหนดโดยมักจะกำหนดโทษปรับเป็นจำนวนเงินที่แน่นอน ซึ่งเป็นโทษที่ใช้กันทั่วไปในความผิดที่ไม่รุนแรง แต่การกำหนดโทษปรับที่มีอัตราค่าปรับสูงจะใช้กับความผิดทางเศรษฐกิจหรือความผิดที่กระทำโดยนิติบุคคล ส่วนการริบทรัพย์สินนั้น เป็นการริบทรัพย์สินไว้เป็นความผิดหรือที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือที่ได้มาจากการกระทำความผิดเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดได้ใช้หรือได้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นอีกต่อไป

²³ Australian Law Reform Commission, Report 95 on Federal and Administrative Penalties in Australia. December 2002 , p.90.

2.2 แนวความคิดว่าด้วยความรับผิดชอบทางอาญา และการลงโทษผู้กระทำผิดฐานประมาท เป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย

ตามกฎหมายอาญานั้น บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา ซึ่งถือเป็นหลักทั่วไป แต่สำหรับการกระทำโดยประมาทนั้นถือเป็นข้อยกเว้นของหลักดังกล่าวที่กฎหมายกำหนดให้ต้องรับผิดชอบแม้จะได้กระทำโดยไม่มีเจตนา ดังจะเห็นได้จากมาตรา 59 วรรคแรก ที่บัญญัติว่า “บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จะกระทำโดยประมาท ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาท หรือเว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งให้ต้องรับผิดชอบ แม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา”

ทั้งนี้ เหตุผลที่กฎหมายกำหนดให้การกระทำโดยประมาทต้องรับผิดชอบ เพราะการกระทำโดยประมาทนี้เป็นเรื่องทางสภาวะจิตใจของผู้กระทำ ที่ไม่สนใจถึงผลอันจะพึงเกิดจากการกระทำของตน หรือความไม่สุขุมรอบคอบ กระทำโดยด่วน ไม่คิดถึงผลการกระทำนั้น ๆ จึงเป็นการสมควร และเป็นความยุติธรรมที่จะลงโทษแก่บุคคลซึ่งได้กระทำการใด ๆ โดยไม่สนว่าการกระทำของตนนั้น จะก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลอื่นหรือไม่ การที่กฎหมายได้บัญญัติให้การกระทำโดยประมาทเป็นความผิด เพราะการกระทำโดยประมาทนี้ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสงบของสังคม ข้อบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่กำหนดให้การกระทำบางประการ ซึ่งถึงแม้จะกระทำโดยประมาทก็เป็นความผิด และต้องรับโทษนั้น ก็เท่ากับเป็นบทบัญญัติที่ต้องการบังคับให้บุคคลต้องใช้ความระมัดระวังการกระทำของตนมิให้เกิดผลร้ายขึ้น หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า บทบัญญัติของกฎหมายในลักษณะนี้ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดโทษเพื่อเป็นการป้องกันยับยั้งการกระทำผิดนั่นเอง ทั้งป้องกันยับยั้งตัวผู้กระทำผิดเอง และป้องกันยับยั้งบุคคลอื่น อย่างไรก็ตาม การบัญญัติกฎหมายใด ๆ ขึ้นนั้น โดยปกติแล้วจะต้องไม่ให้เป็นการฝืนนิสัยของปกติชน โดยนัยเดียวกันนี้ บทบัญญัติที่ให้บุคคลใช้ความระมัดระวังในการกระทำของตน เพื่อมิให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลอื่น ๆ กฎหมายจะลงโทษ แต่เฉพาะการระมัดระวังตามวิสัยปกติชนเท่านั้น²⁴

ด้วยเหตุผลดังกล่าว กระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน จึงกำหนดให้ผู้กระทำความผิด เพราะความประมาทต้องมีความผิดและรับโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากเป็นการกระทำโดยประมาท เป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายด้วยแล้ว ความผิดและโทษจะสูงกว่าการกระทำความผิดด้วยความประมาทอื่น ๆ เนื่องจากสภาพความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำผิดต่อชีวิต ที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวม ซึ่งตามกฎหมายอาญาของประเทศไทย ประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดโทษการกระทำความผิดโดยประมาท เป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายไว้ในมาตรา 291 ทั้งโทษจำคุกและโทษปรับ (ระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินสองหมื่นบาท)

ซึ่งการที่ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติโทษจำคุกและปรับดังกล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณาจากแนวคิดทฤษฎีในการลงโทษแล้ว จะเห็นว่า นอกจากจะเป็นการแก้แค้นทดแทนจากการกระทำความผิด ซึ่งเป็นผลให้ผู้กระทำความผิดต้องสูญเสียอิสรภาพแล้ว ยังเป็นการป้องกันการกระทำความผิดด้วย แต่ทว่าวิธีการลงโทษดังกล่าวมิได้มองในแง่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ประกอบกับการลงโทษจำคุกมีผลเสียหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดนิสัยและการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากร การบั่นทอนสุขภาพและสุขภาพจิต การเสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียง การไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม รวมไปถึงเป็นการเพิ่มภาระภาครัฐในการจัดสรรงบประมาณด้านราชทัณฑ์ จึงมีบางประเทศที่พยายามนำแนวทางอื่น ๆ มาใช้แทนการลงโทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิด

จึงกล่าวได้ว่า การที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้กระทำความผิดโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายต้องรับผิดทางอาญานั้นเป็นการสมควร แต่วิธีการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการจำคุกนั้น ไม่เหมาะสม เพราะนอกจากจะมิได้เป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ยังเป็นการสร้างปัญหาด้านงบประมาณแก่ภาครัฐ สร้างปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ฯลฯ เป็นต้น

²⁴ นนทิยา ทองสุก, ความเหมาะสมของโทษจำคุก กรณีประมาททางอาญา (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 38.

2.3 การดำเนินคดีอาญาความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายตามกฎหมายไทย

ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ถือเป็นกรกระทำความผิดอาญาต่อแผ่นดิน²⁵ หรือความผิดที่ยอมความไม่ได้ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีวิธีการดำเนินคดีความผิดอาญาต่อแผ่นดิน โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน²⁶ ดังนี้

2.3.1 กระบวนการพิจารณาก่อนฟ้องคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติให้สิทธิทั้งผู้เสียหาย และพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีได้ แต่กรณีที่ผู้เสียหายเป็น โจทก์ฟ้องคดีกฎหมายไม่ได้กำหนดเงื่อนไขก่อนฟ้องไว้ ดังนั้น กระบวนการก่อนฟ้องคดีของคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ จึงมีแต่เพียงการรวบรวมพยานหลักฐานและเขียนฟ้องให้ถูกต้องตามมาตรา 158 และยื่นต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีตามมาตรา 22, 24 เท่านั้น

สำหรับคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 วางเงื่อนไขว่า ต้องเป็นคดีที่ได้สอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว พนักงานอัยการจึงสามารถยื่นฟ้องต่อศาลได้ ดังนั้น กระบวนการก่อนฟ้องคดีของพนักงานอัยการ จึงมีดังนี้

²⁵ คดีอาญาแผ่นดิน เป็นคดีอาญาที่คู่ความตกลงยอมความกันไม่ได้ ถือเป็นกรกระทำผิดทางอาญาที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน เช่น ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ ความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ทั่วไป ความผิดที่รัฐเข้าไปควบคุมการดำเนินการในกิจการที่สำคัญหรือร้ายแรง ได้แก่ การค้ายาเสพติด การตัดไม้ทำลายป่า การพนันเถื่อน หวยเถื่อน คอร์รัปชัน ซึ่งความผิดทางอาญาแผ่นดินส่วนมากจะเกิดความเสียหายแก่ทั้งรัฐและประชาชนด้วย

²⁶ ณรงค์ ใจหาญ, “หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1” (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), หน้า 43-52.

1. **ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ** กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่ทำให้เจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งอาจเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวน ทราบว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

1) การร้องทุกข์²⁷ หมายถึง การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ตน และการกล่าวหาที่มีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ (มาตรา 2 (7))

ในคดีประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายนั้น การร้องทุกข์ไม่มีความสำคัญต่อการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ ทั้งนี้เพราะคำร้องทุกข์เป็นเงื่อนไขในการสอบสวนเฉพาะคดีความผิดส่วนตัว (มาตรา 121 วรรค 1) กล่าวคือ ในคดีความผิดส่วนตัวนั้น ถ้าผู้เสียหายไม่ต้องการร้องทุกข์ พนักงานสอบสวนก็ไม่สามารถสอบสวนโดยชอบได้ และทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องคดี เนื่องจากคดีนั้นไม่ได้มีการสอบสวน (มาตรา 120)

การร้องทุกข์นั้นกฎหมายไม่จำกัดว่าต้องทำเป็นหนังสือ ผู้เสียหายจึงอาจร้องทุกข์ด้วยวาจา ซึ่งเจ้าพนักงานจะบันทึกไว้ หรือทำเป็นหนังสือไปยื่นให้เจ้าพนักงานก็ได้ (มาตรา 123-124)

2) การกล่าวโทษ หมายถึง การที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่ง (มาตรา 2 (8))

²⁷ ผู้มีอำนาจร้องทุกข์ หมายถึง ผู้ได้รับความเสียหาย หรือผู้มีอำนาจจัดการแทน คือ

- ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ หรือผู้อนุบาลของผู้ไร้ความสามารถ
- ผู้ได้รับมอบอำนาจจากผู้เสียหายให้ร้องทุกข์แทน
- ผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคลตามกฎหมาย เช่น ผู้จัดการบริษัท
- ผู้แทนเฉพาะคดี
- ในกรณีผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต บุพการี หรือผู้สืบสันดาน หรือสามีภรรยา ที่ถูกต้องตามกฎหมายของผู้เสียหายมีอำนาจร้องทุกข์แทนได้

จะเห็นได้ว่าการกล่าวโทษแตกต่างจากการร้องทุกข์ตรงที่ว่า ผู้กล่าวโทษต้องไม่ใช่ผู้เสียหาย และคำกล่าวโทษไม่จำเป็นต้องกล่าวด้วยเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

2. การสืบสวน (Investigation) หมายความว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด (มาตรา 2 (10))

การสืบสวนเป็นอำนาจของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ²⁸ ที่จะดำเนินการสืบหาข้อเท็จจริงและหลักฐานต่าง ๆ เพื่อทราบว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิดและกระทำโดยวิธีการใด อย่างไรก็ตาม นอกจากนั้น ยังเป็นการสืบสวนเพื่อทราบว่าจะมีการกระทำความผิดที่ใด เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ดังนั้น การสืบสวนจึงเป็นการกระทำทั้งก่อนและหลังการกระทำความผิด ในการสืบสวนคดีประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายนี้ พนักงานสอบสวนมักใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย²⁹ แม้ว่าจะไม่มีบทบัญญัติใดวางหลักในเรื่องหลักดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนไว้โดยตรงก็ตาม ทำให้พนักงานสอบสวนต้องทำการสืบสวนเมื่อเกิดคดีประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย

3. การสอบสวน (Detection) หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ (มาตรา 2 (11))

ในบางประเทศอำนาจสอบสวนอยู่ที่พนักงานอัยการ³⁰ แต่สำหรับประเทศไทยนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แยกอำนาจสอบสวนกับฟ้องร้องให้อยู่กับองค์กรที่แยก

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17

²⁹ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน ,2528), หน้า 116-117.

จากกัน คือให้อำนาจสอบสวนอยู่กับพนักงานสอบสวน ซึ่งได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจ และสอบสวนในเขตอำนาจตามที่กฎหมายกำหนด (มาตรา 18, 19, 20) ส่วนพนักงานอัยการมีเพียงอำนาจฟ้องร้อง เว้นแต่จะเป็นความผิดเกิดขึ้นนอกอาณาจักร ซึ่งเป็นอำนาจของอัยการสูงสุด (มาตรา 20)

เมื่อมีความผิดเกิดขึ้น พนักงานสอบสวนผู้มีเขตอำนาจจะทำการสอบสวนหลังจากที่มีผู้มาร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษ³¹ หรือพนักงานสอบสวนพบด้วยตัวเอง พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จะพิสูจน์ความผิด เช่น สอบปากคำผู้ต้องหา ผู้เสียหาย พยานผู้รู้เห็น รวบรวมเอกสาร ต่าง ๆ ส่งลายพิมพ์นิ้วมือลายมือการเขียนหนังสือ หรือของกลางไปตรวจพิสูจน์ เป็นต้น การสอบสวนนี้พนักงานสอบสวนต้องทำเป็นบันทึกรวบรวมไว้ในสำนวน

การสอบปากคำผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหาที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี จะต้องมียกสังคม สงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับกระทรวงยุติธรรม พนักงานอัยการ และผู้ที่เด็ก ร้องขอให้อยู่ด้วยในการสอบปากคำ ร่วมในการสอบปากคำเด็กโดยต้องทำในสถานที่เป็นส่วน และเหมาะสมกับเด็ก และให้มีการบันทึกปากคำด้วยวิดีโอ เพื่อนำไปใช้ในการสืบพยานในชั้น พิจารณาของศาล ทั้งนี้ต้องเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป หรือคดีที่ทำร้ายร่างกายเด็ก อายุไม่เกิน 18 ปี หรือคดีที่อัตราโทษจำคุกต่ำกว่า 3 ปี แต่เด็กร้องขอให้มีการสอบปากคำด้วยวิธี พิเศษ (มาตรา 133 ทวิ, 134 ทวิ)

ระหว่างสอบสวน พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการจำกัดเสรีภาพของบุคคลตามที่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนด เช่น ออกหมายเรียกบุคคลให้มาทำการ หรือจับ บุคคลใดที่สงสัยว่าเป็นผู้ต้องหา นอกจากนี้ยังมีอำนาจในการค้น ควบคุม และปล่อยชั่วคราว ระหว่างสอบสวน

ในกรณีที่มีการตายผิดธรรมชาติ หรือตายในระหว่างควบคุมของเจ้าพนักงานต้องมีการชันสูตรพลิกศพ เพื่อตรวจสอบว่าผู้ตายเป็นใคร ตายเพราะเหตุใด และพฤติการณ์ที่ตายเป็นเช่นไรซึ่ง

³⁰ เช่น ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส เป็นต้น

³¹อย่างไรดี พนักงานสอบสวนอาจไม่สอบสวนก็ได้ แม้ว่าจะมีผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ แล้ว ถ้าเข้าเงื่อนไขตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122.127

พนักงานสอบสวนในเขตท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ และแพทย์ทางนิติเวช หรือแพทย์ประจำโรงพยาบาล เป็นผู้ร่วมชันสูตร และบันทึกรายละเอียดไว้ (คู่มือตรา 148, 150) แต่ถ้าเป็นการตายในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงาน ต้องมีพนักงานฝ่ายปกครองระดับตั้งแต่ปลัดอำเภอและพนักงานอัยการร่วมชันสูตรด้วย หลังจากทำรายงานแล้วต้องส่งให้พนักงานอัยการ เพื่อขอให้ศาลได้สวนการตายตามมาตรา 150 วรรค 3

หลังจากรวบรวมพยานหลักฐานได้เพียงพอแล้ว พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจะทำความเห็นส่งพนักงานอัยการเพื่อสั่งคดี ซึ่งความเห็นพนักงานสอบสวนนี้อาจจะเป็นการงดการสอบสวน ควรสั่งไม่ฟ้องหรือควรสั่งฟ้อง แล้วแต่กรณี ในกรณีเสนอความเห็นควรสั่งฟ้องพนักงานสอบสวน ต้องนำผู้ต้องหาส่งพนักงานอัยการพร้อมสำนวนการสอบสวนด้วย (คู่มือตรา 140-142)

4. การสั่งคดี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจในการฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องแก่พนักงานอัยการเท่านั้น พนักงานสอบสวนแม้จะสามารถทำความเห็นเสนอพนักงานอัยการ พนักงานอัยการมีอิสระในการสั่งคดี โดยพิจารณาจากพยานหลักฐานในสำนวนที่พนักงานสอบสวนรวบรวมส่งมาให้

เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนการสอบสวนที่ส่งมาแล้ว อาจมีคำสั่ง งดการสอบสวน สั่งไม่ฟ้อง สั่งฟ้อง สั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือหากยังจับตัวผู้ต้องหาไม่ได้ ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการจับตัวมาให้ จากนั้นถ้าเห็นควรสั่งฟ้องจะออกคำสั่งฟ้องและร่างคำฟ้องพร้อมนำตัวผู้ต้องหาขึ้นฟ้องคดีต่อศาลที่มีอำนาจ

ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง และไม่ใช้คำสั่งของอัยการสูงสุดต้องปฏิบัติตาม มาตรา 145 ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งไม่ฟ้องเสนอผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ถ้าเป็นคดีในกรุงเทพมหานครหรือเสนอผู้ว่าราชการจังหวัด ถ้าเป็นคดีในจังหวัดอื่น ถ้าบุคคลดังกล่าวเห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ถือเป็นคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ถ้าบุคคลดังกล่าวไม่เห็นด้วยให้บุคคลดังกล่าวส่งสำนวนพร้อมความเห็นควรฟ้องให้อัยการสูงสุดชี้ขาด ถ้าอัยการสูงสุดชี้ขาดให้ฟ้องก็นำตัวผู้ต้องหาฟ้องต่อศาล ถ้าชี้ขาดให้ไม่ฟ้องถือเป็นคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี

เมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว ให้แจ้งให้ผู้ต้องหา ผู้ร้องทุกข์ทราบ และจัดการปล่อยตัวผู้ต้องหา ถ้าผู้ต้องหาถูกควบคุมหรือขังอยู่ นอกจากนี้จะสอบสวนผู้นั้นในเรื่องเดียวกันอีกไม่ได้ เว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดี ซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหานั้นได้ (มาตรา 146, 147) แต่ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีนั้นได้ (มาตรา 34)

โดยส่วนมากเมื่อเกิดคดีประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายขึ้น อัยการมักจะทำการสั่งฟ้องคดี ทั้งนี้โดยยึดตามตัวบทกฎหมายอาญา มาตรา 291 อย่างเคร่งครัดอันเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย³² ทั้งนี้เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 143 จะเห็นได้ว่าการบัญญัติในลักษณะกว้าง ๆ เปิดโอกาสให้อัยการสามารถใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาได้ แต่ในทางปฏิบัติหาได้เป็นเช่นนั้น เหตุที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากความเข้าใจว่าหากเปิดแนวทางให้มีการใช้ดุลพินิจอย่างกว้างแล้วจะเป็นช่องทางให้อัยการใช้ดุลพินิจสั่งคดี ไปในทางที่ไม่ถูกต้องได้ ซึ่งถือเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 143 อย่างมาก ทำให้อัยการไม่มีโอกาสได้ใช้ดุลพินิจเพื่ออำนวยความยุติธรรมในสังคมอย่างเต็มที่³³

อนึ่ง ด้วยอำนาจของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงได้มีพระราชบัญญัติชะลอการฟ้อง³⁴ ซึ่งให้พนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติม เพื่อประกอบการวินิจฉัยสั่งคดีได้ และให้โอกาสผู้ต้องหาที่เคยต้องโทษมาก่อน และความผิดที่ได้กระทำนั้นเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกินสามปี ได้กลับตัวเป็นคนดีของสังคม ประกอบกับการ

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 116 - 117

³³ ชนิญญา (ราชินี) ชัยสุวรรณ , “ การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ ” , (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2525), หน้า 150.

³⁴ ข้อสังเกตพระราชบัญญัติชะลอการฟ้อง คือ การชะลอการฟ้อง ไม่ต้องทำในรูปของการตรากฎหมายขึ้นใหม่ เพราะอำนาจของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการดำเนินการชะลอการฟ้องมีอยู่แล้ว เพียงอธิบดีกรมอัยการวางระเบียบชะลอการฟ้อง เพื่อให้ถือเป็นแนวปฏิบัติอย่างเดียวกัน

ฟ้องผู้ต้องหา นั้นหากไม่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ให้อธิบดีกรมอัยการมีอำนาจสั่งให้รอการสั่งฟ้องได้

2.3.2 กระบวนการพิจารณาหลังฟ้องคดี

ภายหลังจากที่พนักงานอัยการหรือผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลชั้นต้นแล้ว ศาลชั้นต้นจะดำเนินการดังนี้

1. การตรวจสอบ ก่อนที่จะรับฟ้องไว้พิจารณา ศาลมีหน้าที่ต้องตรวจดูคำฟ้องว่าถูกต้องตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 หรือไม่ และพิจารณาด้วยว่าศาลของตนมีเขตอำนาจที่จะรับฟ้องไว้พิจารณาหรือไม่

ถ้าศาลตรวจแล้วเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้อง ศาลจะสั่งได้ 3 กรณี คือสั่งให้แก้ฟ้องให้ถูกต้อง ยกฟ้องหรือไม่ประทับฟ้อง ซึ่งศาลจะสั่งอย่างไรขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล (ตามมาตรา 161)³⁵ ถ้าตรวจแล้วเห็นว่าฟ้องถูกต้อง ถ้าเป็นคดีที่อัยการเป็นโจทก์ ศาลประทับฟ้องโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนได้ แต่ถ้าเป็นคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนจึงจะประทับฟ้องได้ถ้าคดีมีมูล (ตามมาตรา 162)

2. การไต่สวนมูลฟ้อง คือการที่ศาลไต่สวนคดีเพื่อวินิจฉัยถึงมูลคดี ซึ่งจำเลยต้องหาว่ามีมูลน่าเชื่อเพียงใด

โดยปกติแล้ว ศาลมักจะไต่สวนเฉพาะคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์เท่านั้น แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเด็ดขาด ศาลอาจไม่ไต่สวนมูลฟ้องก็ได้ การที่ต้องไต่สวนคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ เพราะต้องการกลั่นกรองไม่ให้ราษฎรแกล้งฟ้องกันเอง

กระบวนการชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้เป็นเรื่องระหว่างศาลกับโจทก์ ดังนั้นในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ จำเลยจะมาฟังหรือไม่ก็ได้ และจำเลยไม่อาจนำพยานมาสืบหักล้างพยานโจทก์ เพียงแต่

³⁵ คำสั่งของศาลตามมาตรา 161 โจทก์อุทธรณ์ได้ ตามมาตรา 161 วรรค 2

ตั้งทนายชก้านพยานโจทก์ได้เท่านั้น ศาลไม่อาจถามคำให้การจำเลย และสามารถสืบพยานลับหลังจำเลยได้

เมื่อศาลพิจารณาพยานของโจทก์แล้วเห็นว่าคดีมีมูลให้สั่งประทับฟ้อง³⁶ และส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลย ถ้ายังไม่ได้จำเลยมาให้ออกหมายเรียกหรือหมายจับ เพื่อนำตัวจำเลยมาศาลในการดำเนินการพิจารณา ถ้าเห็นว่าคดีไม่มีมูลให้สั่งยกฟ้อง³⁷ (คู่มือตรา 167)

3. การพิจารณา การพิจารณาในศาลชั้นต้นเป็นการค้นหาความจริงจากพยานหลักฐานที่โจทก์ หรือจำเลยนำเสนอเพื่อให้ได้ความว่าตามที่โจทก์ได้กล่าวหาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดนั้น จำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริงหรือไม่ และมีข้อแก้ตัวที่จะไม่ต้องรับผิดเพียงใด ซึ่งการพิจารณานี้โจทก์ต้องมีหน้าที่นำสืบพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด มิฉะนั้นต้องถือว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์

โดยหลักการพิจารณาในศาลชั้นต้นจะต้องกระทำโดยเปิดเผยคือ เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปเข้าฟังการพิจารณาได้ และต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเพื่อเปิดโอกาสให้จำเลยทราบถึงข้อกล่าวหาและต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ในบางคดี เช่น คดีที่มีโทษประหารชีวิต คดีเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี กระทำผิด หรือคดีที่มีอัตราโทษจำคุก จำเลยจะได้รับการจัดทนายความให้ ทั้งนี้เพื่อให้จำเลยได้มีโอกาสต่อสู้คดีโดยมีที่ปรึกษาทางกฎหมายที่จะแนะนำแนวทางที่เป็นประโยชน์ พยานที่ศาลนำมาพิจารณานั้น นอกจากพยานฝ่ายโจทก์และจำเลยแล้ว ศาลมีอำนาจเรียกพยานมาสืบเองหรือเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาประกอบการวินิจฉัยได้ (คู่มือตรา 128, 175)

ในการสืบพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี กฎหมายได้กำหนดวิธีการสืบพยานไว้เป็นพิเศษ โดยศาลจะต้องแยกเด็กไปนั่งอยู่เป็นสัดส่วนต่างหากจากห้องพิจารณา แล้วถ่ายทอดภาพและเสียงมายังห้องพิจารณา และการสอบปากคำของพยานที่เป็นเด็กนั้น ศาลจะถามเองหรือถามผ่านนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาก็ได้ แต่ถ้าเป็นคู่ความถามจะต้องถามผ่านนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ และก่อนเปิดความของเด็ก ศาลจะต้องเปิดวิดีโอที่บันทึกไว้ ในชั้นสอบสวน (ถ้ามี)

³⁶ คำสั่งว่าคดีมีมูลเป็นที่สุด ไม่มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกา มาตรา 170

³⁷ คำสั่งศาลเช่นนี้โจทก์อุทธรณ์ฎีกาได้ตามมาตรา 170 เว้นแต่จะต้องห้ามมิให้อุทธรณ์ตามหลักกฎหมาย

ก่อน แล้วจึงซักถาม ถามค้าน ถามต่อเพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เด็กต้องเบิกความซ้ำซาก (มาตรา 172 ตรี)

อย่างไรก็ดี ในบางคดี ศาลอาจใช้คำรับสารภาพของจำเลยในชั้นพิจารณาลงโทษจำเลย ได้โดยที่โจทก์ไม่ต้องนำสืบ ถ้าคดีนั้นไม่ใช่คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างต่ำตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป หรือ โทษหนักกว่านั้น (ดูมาตรา 176)

4. การพิพากษา หลังจากสิ้นสุดการสืบพยานฝ่ายโจทก์และจำเลย ศาลจะพิจารณา พยานฝ่ายโจทก์ว่ามีหลักฐานน่าเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ ถ้าไม่น่าเชื่อหรือเป็นที่สงสัย ศาลจะ ยกฟ้องโจทก์โดยไม่ต้องคำนึงถึงพยานหลักฐานจำเลย แต่ถ้าพยานหลักฐานของโจทก์น่าเชื่อ ศาล ต้องพิจารณาพยานหลักฐานที่จำเลยนำสืบว่าหักล้างพยานฝ่ายโจทก์อย่างไร ถ้าหักล้างได้ศาลจะยก ฟ้อง ถ้าหักล้างไม่ได้ศาลจึงพิจารณาต่อไปว่าจำเลยมีเหตุที่กฎหมายยกเว้นความผิดหรือยกเว้นโทษ หรือคดีขาดอายุความหรือไม่ ถ้ามีศาลจะต้องยกฟ้อง แต่ถ้าไม่มีศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลย (มาตรา 185) โดยทำเป็นคำพิพากษาซึ่งมีรายการตามที่ระบุไว้ในมาตรา 186

การลงโทษจำเลยนั้นมีหลักว่าต้องพิพากษาลงโทษไม่เกินกว่าที่โจทก์ขอ (ดูมาตรา 192) และคำพิพากษานั้นต้องอ่านให้จำเลยและคู่ความฟัง ซึ่งมีผลตั้งแต่วันที่อ่านในศาลโดยเปิดเผย (ดู มาตรา 188)

5. การอุทธรณ์ กระบวนการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์เป็นกระบวนการของศาลอุทธรณ์ที่ พิจารณาคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ซึ่งคู่ความอุทธรณ์คัดค้านขึ้นมา อุทธรณ์นี้อาจเป็น อุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายหรือปัญหาข้อเท็จจริงก็ได้ โดยหลักแล้วการอุทธรณ์หรือฎีกานั้น กฎหมายอนุญาตให้คู่ความอุทธรณ์ฎีกาได้ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นที่ต้องห้ามตามกฎหมาย

การอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 ทวิ ห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง ถ้าคดีนั้นมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี ปรับไม่เกิน หกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และศาลพิพากษายกฟ้อง หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท เว้นแต่จะ ปฏิบัติตามมาตรา 193 ตรี ก่อนจึงจะอุทธรณ์ได้ ส่วนการอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายไม่ต้องห้าม

แต่ต้องเป็นข้อกฎหมายที่ได้แย้งในเรื่องที่ยกขึ้นพิจารณาในศาลชั้นต้น เว้นแต่เป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (มาตรา 195)

การยื่นอุทธรณ์ ผู้อุทธรณ์ต้องยื่นต่อศาลชั้นต้นที่พิจารณาคดีนั้นภายในกำหนดอายุอุทธรณ์ และพิศก็จะออกใบรับให้แล้วส่งอุทธรณ์ให้ศาลชั้นต้นพิจารณา (มาตรา 198 และ 199)

ศาลชั้นต้นเมื่อรับอุทธรณ์แล้วมีหน้าที่สั่งว่าควรรับอุทธรณ์หรือไม่ ถ้ารับก็ส่งให้ศาลอุทธรณ์พิจารณา ถ้าไม่รับต้องจดเหตุผลในคำสั่งไม่รับนั้นด้วย (มาตรา 198)

ศาลอุทธรณ์เมื่อรับอุทธรณ์จากศาลชั้นต้นที่ส่งมาจะพิจารณาอุทธรณ์ โดยดูจากคำพยานในศาลชั้นต้นแล้ววินิจฉัยคดี แต่อาจมีแถลงการณ์ของกลุ่มความในศาลได้ ซึ่งการแถลงการณ์ต้องกระทำโดยเปิดเผย หรือถ้าเห็นว่าพยานหลักฐานยังไม่ชัดเจนอาจสั่งให้ศาลชั้นต้นสืบพยานเพิ่มเติมหรือเรียกพยานมาสืบเองได้

เมื่อศาลอุทธรณ์พิจารณาเสร็จแล้วให้ทำเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วแต่กรณี แต่จะพิพากษาลงโทษจำเลย โดยเพิ่มเติมโทษจำเลยไม่ได้เว้นแต่โจทก์จะอุทธรณ์ขึ้นมาให้เพิ่มเติมโทษ (มาตรา 212) เมื่อมีคำพิพากษาแล้วจะอ่านที่ศาลอุทธรณ์ หรือส่งให้ศาลชั้นต้นอ่านก็ได้ (มาตรา 209) หลังจากมีคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ คำพิพากษาศาลชั้นต้นย่อมสิ้นผลไปในส่วนที่ถูกกลับหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลง

6. การฎีกา กระบวนการชั้นฎีกา เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการพิจารณาพิพากษาของศาล โดยศาลฎีกาจะพิจารณาคำฟ้องฎีกาที่คู่ความยื่นคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งอุทธรณ์ ซึ่งอาจเป็นฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายหรือปัญหาข้อเท็จจริงหลังจากที่ศาลฎีกามีคำพิพากษา หรือคำสั่งเป็นเช่นใดแล้ว ถือว่าคดีถึงที่สุดจนนำฟ้องร้องกันอีกไม่ได้ในเรื่องนั้น

คู่ความที่ขึ้นฎีกา ต้องยื่นฎีกาต่อศาลชั้นต้นภายในกำหนด 1 เดือนนับแต่ศาลอุทธรณ์อ่านคำพิพากษาศาลชั้นต้นจะเป็นผู้ตรวจแล้วส่งรับหรือไม่รับฎีกา ถ้ารับก็ส่งไปศาลฎีกา ถ้าไม่รับก็ส่งไม่รับและจดเหตุผลไว้ในคำสั่งให้ชัดเจน

ข้อจำกัดในเรื่องฎีกาปัญหาข้อเท็จจริง มีในมาตรา 218, 219, 216 ทวิ, 219 ครี และ 220 ซึ่งถ้าปฏิบัติตามเงื่อนไขของมาตรา 221 แล้วจะสามารถฎีกาได้ ส่วนฎีกาปัญหาข้อกฎหมายไม่

ต้องห้าม แต่ต้องเป็นเรื่องที่พิจารณาแล้วทั้งในศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ เว้นแต่จะเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อย่างไรก็ตาม ในมาตรา 220 ปัจจุบัน ถ้าศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องนั้น ต้องห้ามฎีกาในปัญหาข้อกฎหมาย เว้นแต่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขมาตรา 221

กระบวนการพิจารณาของศาลฎีกาเช่นเดียวกับศาลอุทธรณ์ เมื่อพิจารณาเสร็จแล้วก็จะมีการพิพากษา ผลของคำพิพากษาถ้าตัดสินให้ยกฟ้องก็ให้ปล่อยจำเลยพ้นข้อหาไป ถ้าพิพากษาลงโทษก็จะนำจำเลยไปบังคับคดี

2.3.3 กระบวนการพิจารณาชั้นบังคับคดี

เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ไม่ว่าจะถึงที่สุดในศาลชั้นใด และศาลมีคำพิพากษาคัดสินให้ลงโทษจำเลยในคดีประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ต้องมีการบังคับคดีโดยไม่ชักช้า ซึ่งโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 291 ได้ระบุไว้คือ โทษจำคุกและโทษปรับ

หากศาลลงโทษจำเลยด้วยโทษจำคุกก็เป็นการลงโทษจำคุกแบบมีกำหนดเวลา ซึ่งมีระยะเวลาการลงโทษไม่เกินสิบปี คือ ให้นำไปจำคุกในเรือนจำตามที่คำพิพากษากำหนด ถ้าครบกำหนดแล้ววันใดก็ให้ปล่อยตัวผู้นั้นออกจากเรือนจำ

สำหรับโทษปรับ เจ้าหน้าที่ศาลจะบังคับเอาเงินค่าปรับจากผู้ต้องคำพิพากษาตามจำนวนที่ระบุไว้ในคำพิพากษาทันที

อนึ่ง ในคดีความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย หากศาลมีการระวางโทษจำคุกอาจมีการขอทุเลาการบังคับคดีได้³⁸ ในกรณีที่จำเลยวิกลจริตหรือเกรงว่าจะมีอันตรายแก่

³⁸ การขอทุเลาการบังคับคดีได้ หมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่บังคับตามคำพิพากษาแต่ยังไม่บังคับคดีชั่วคราว

ชีวิตถ้าต้องจำคุก หรือมีครรภ์ตั้งแต่เจ็ดเดือนขึ้นไป หรือคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงเดือน แต่โทษปรับนั้นไม่มีการทุเลาการบังคับคดี เจ้าหน้าที่ศาลจะบังคับเอาเงินค่าปรับจากผู้ต้องคำพิพากษาตามจำนวนที่ระบุไว้ในคำพิพากษาทันที

จะเห็นได้ว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายของไทยข้างต้น มิได้เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายได้ปรับความเข้าใจและรับรู้ความรู้สึกจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน ทำให้ผู้กระทำผิดมิได้ใส่ใจในความรู้สึกของผู้เสียหาย ส่วนผู้เสียหายเองก็มิได้รับการชดเชยค่าเสียหายอย่างเต็มที่ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยในคดีดังกล่าว จึงมุ่งเน้นเพียงการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยมิได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหายเท่าที่ควร ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยในปัจจุบันยังไม่สามารถสร้างความปรองดองและความสมานฉันท์แก่ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายในคดีประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย

2.4 การลงโทษและมาตรการทางกฎหมายสำหรับผู้กระทำผิดโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายของไทย

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 บัญญัติว่า “ ผู้ใดกระทำโดยประมาทและการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินสองหมื่นบาท” จากบทบัญญัติดังกล่าวโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 จึงได้แก่โทษจำคุกและโทษปรับ

การลงโทษจำคุกสำหรับความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายนี้ เป็นการลงโทษจำคุกที่มีระยะเวลาไม่เกินสิบปี เช่นเดียวกับโทษปรับที่กฎหมายบังคับให้ผู้กระทำผิดต้องชำระเงินค่าปรับเป็นจำนวนเงินไม่เกินสองหมื่นบาท จากบทบัญญัตินี้จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้เปิดช่องให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการลงโทษได้ ซึ่งการใช้ดุลพินิจของศาลในคดีประมาทเป็นเหตุ

ให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย มักหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุก เนื่องด้วยศาลเล็งเห็นว่าการใช้โทษจำคุกมิใช่มาตรการแก้ไขผู้กระทำความผิด ทั้งการลงโทษจำคุกระยะสั้นก็มีได้มีประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิดไม่ว่ากรณีใด ศาลจึงใช้มาตรการทางกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 สำหรับผู้กระทำความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยการคุมประพฤติผู้กระทำความผิดแทนการลงโทษจำคุก

การคุมประพฤติเกิดขึ้นเมื่อศาลเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดจริง แต่ยังไม่สมควรที่จะถูกลงโทษโดยการจำคุก ก็ให้มีการรอกการลงอาญาหรือภาคทัณฑ์ไว้ก่อน โดยให้อยู่ภายใต้การคุมประพฤติของพนักงานคุมประพฤติ ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หากไม่กระทำความผิดเงื่อนไขคุมประพฤติหรือไม่กระทำความผิดในคดีอาญาอื่น ๆ อีก ก็จะพ้นโทษไปโดยอิสระ หากกระทำความผิดเงื่อนไขหรือกระทำความผิดในคดีอื่นอีก ก็จะถูกลงโทษตามที่รอลงอาญาไว้

ในเบื้องต้นของการคุมประพฤติ ศาลจะมีคำสั่งให้พนักงานคุมประพฤติทำรายงานก่อนพิพากษาคดี ทั้งนี้ เพราะพื้นเพของผู้กระทำความผิดเป็นมาอย่างไรนั้น ศาลไม่อาจทราบได้ การที่ศาลจะทราบก็ต่อเมื่อมีการทำรายงานของพนักงานคุมประพฤติ ไปประกอบการพิจารณาของศาลว่าผู้กระทำความผิดคนใดควรได้รับการคุมประพฤติ

ดังนั้น หลักการคุมประพฤตินี้มีสาระสำคัญ 2 ประการ³⁹ คือ

- 1) การทำรายงานก่อนศาลพิพากษาคดีเพื่อเสนอต่อศาล
- 2) การควบคุมสอดส่องผู้ถูกคุมประพฤติ

1) การทำรายงานก่อนศาลพิพากษาคดี เมื่อศาลพบว่า จำเลยได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง ก่อนที่ศาลจะพิพากษาคดี ถ้าผู้นั้นกระทำความผิดไม่ร้ายแรงและจำเลยยินดีรับการคุมประพฤติ ศาลจะสั่ง

³⁹ นัทธี จิตสว่าง, หลักทฤษฎีบท: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์ (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 123-125

ให้พนักงานคุมประพฤติประมวลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวจำเลยและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ แล้วรายงานให้ศาลทราบ โดยใช้เวลาพอสมควร แล้วศาลจึงกำหนดวันพิพากษาคดีนั้น

พนักงานคุมประพฤติหลังจากที่ได้รับมอบหมายจากศาลแล้ว จะดำเนินการสืบเสาะข้อเท็จจริง (pre-sentence investigation) ทุกอย่างเกี่ยวกับตัวจำเลย เช่น อายุ การศึกษา การทำงาน การรับราชการทหาร สถานภาพการสมรส สถานะทางเศรษฐกิจ ประวัติการทำผิด พื้นที่อยู่ เพื่อนสนิท และลักษณะของความผิดในปัจจุบันและพฤติการณ์ในการกระทำผิด เป็นต้น โดยสอบปากคำจำเลย ตรวจสอบใบสูติบัตร สำเนาทะเบียนบ้านหรือสำมะโนครัว ใบสุทธิหรือประกาศนียบัตร ใบรับรองความประพฤติ หรือการรับจ้างทำงาน เป็นต้น เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดมาแล้ว พนักงานคุมประพฤติจะต้องนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วน แล้วเรียบเรียงเขียนเป็นรายงานให้นำอ่านและเข้าใจง่าย จุดไหนที่ควรเน้นก็เน้นให้เห็นชัดในท้ายรายงาน พนักงานคุมประพฤติจะเขียนเสนอแนะว่า ศาลควรจะใช้มาตรการชนิดไหน เช่น จำคุก หรือคุมประพฤติ หรือมาตรการแก้ไขบำบัดในชุมชนอย่างไร เพื่อเสนอต่อศาลด้วย ส่วนศาลจะพิจารณาข้อเสนอแนะของพนักงานคุมประพฤติหรือไม่เป็นเรื่องดุลพินิจของศาล

2) การควบคุมสอดส่องผู้ถูกคุมประพฤติ (supervision) การคุมประพฤติดีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1.การควบคุมสอดส่อง พนักงานคุมประพฤติจะต้องติดต่อกับผู้ถูกคุมประพฤติกว่ครอบครัวของผู้ถูกคุมประพฤติ นายจ้างของผู้ถูกคุมประพฤติและบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสอดส่อง ถามข่าวคราว และช่วยเหลือให้ผู้ถูกคุมประพฤติปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลได้กำหนดไว้ โดยทั่วไปพนักงานคุมประพฤติจะต้องทราบว่าการคุมประพฤติดำเนินไปอย่างไร ครอบครัวและนายจ้างให้ความช่วยเหลือและเอาใจใส่พอสมควรไหม การควบคุมสอดส่องถ้าใช้อย่างถูกต้องจะมีความหมายมากกว่าการบีบบังคับ และเป็นวิธีการช่วยเหลือให้ผู้ถูกคุมประพฤตรู้จักความรับผิดชอบและปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสังคมและตามคำสั่งศาล

2. บริการ พนักงานคุมประพฤติจะต้องกำหนดขอบเขตที่ผู้ถูกคุมประพฤติและครอบครัวของเขาจะสามารถใช้ความช่วยเหลือต่าง ๆ จากหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนอย่างได้ประโยชน์ยิ่ง

3. การให้คำแนะนำ พนักงานคุมประพฤติจะต้องช่วยผู้ถูกคุมประพฤติและครอบครัวของเขาให้เข้าใจและเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งที่เป็นส่วนบุคคลและที่เกี่ยวกับสังคมซึ่งเป็นเหตุให้เขากระทำผิดกฎหมายบ่อยครั้งที่เดียว พนักงานคุมประพฤติจะต้องช่วยให้ผู้ถูกคุมประพฤติเข้าใจบทบาทของเขา ทั้งในการก่อให้เกิดปัญหาและในการแก้ไขปัญหาอันด้วย ผู้ถูกคุมประพฤติและครอบครัวจะต้องได้รับการสนับสนุนให้ใช้ร่างกายและแรงใจในการแก้ปัญหานั้น

เมื่อพนักงานคุมประพฤติได้รับมอบหมาย ให้คุมประพฤติผู้ถูกคุมประพฤติคนใดคนหนึ่งแล้ว พนักงานคุมประพฤติก็จะรับเรื่องมาจากศาล และวางแผนในการควบคุมสอดส่องและแก้ไขบำบัดผู้ถูกคุมประเวตินั้นตามขั้นตอนที่กล่าวแล้ว ในกรณีที่ผู้ถูกคุมประพฤติได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดไว้ด้วยดีและครบกำหนดแล้ว พนักงานคุมประพฤติก็จะรายงานศาลเพื่อขอให้ปล่อยผู้นั้นพ้นการคุมประเวติไป แต่ในกรณีที่ผู้ถูกคุมประเวติฝ่าฝืนเงื่อนไขหรือกระทำผิดขึ้นใหม่ พนักงานคุมประเวติก็จะรายงานต่อศาลเพื่อขอให้เพิกถอนการคุมประเวติได้ และใช้มาตรการอื่น ๆ ที่เหมาะสมต่อไป

สำหรับผลดีของการคุมประเวติที่สำคัญก็คือ

1. เป็นวิธีการแก้ไขบำบัดที่มีมนุษยธรรม โดยคำนึงถึงการแก้ไขบำบัดผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลและในชุมชนที่เขาอาศัยอยู่
2. เป็นวิธีการส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดยังคงมีความสัมพันธ์กับครอบครัวของเขา ตามธรรมชาติ คือ ทำหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูครอบครัวได้ตามปกติ
3. เป็นวิธีการไม่ตัดอิสระภาพ ทำให้ผู้กระทำผิดสามารถประกอบอาชีพการงานต่อไปได้เพื่อเลี้ยงตัวเอง เลี้ยงครอบครัว และเสียภาษีบำรุงรัฐได้อีกด้วย
4. เป็นวิธีการที่จะช่วยให้ผู้กระทำผิดสามารถหารายได้อย่างสุจริต และนำไปชดใช้แก่ผู้เสียหายได้ด้วย

5. เป็นวิธีการที่ประหยัดค่าใช้จ่ายได้มาก เพราะผู้กระทำผิดยังคงอยู่กับครอบครัวของเขาในชุมชน และใช้พนักงานคุมประพฤติคอยควบคุมสอดส่องจำนวนไม่มากนัก ซึ่งถ้าจะเปรียบกับการจำคุกแล้ว ค่าใช้จ่ายในการคุมประพฤติถูกกว่ามาก คือ ประมาณ 1 ใน 11 ส่วนของค่าใช้จ่ายในการจำคุก

6. เป็นวิธีที่ได้ผลดีกว่าการจำคุก ที่ว่าผู้ถูกคุมประพฤติจะไม่ได้รับสมญาว่า “คนขี้คุก” และไม่ได้เรียนรู้สิ่งไม่ดีต่าง ๆ จากอาชญากรที่ควบคุมหรือกักขังอยู่ในคุก และดังนั้นจึงมีส่วนช่วยให้ผู้ถูกคุมประพฤติไม่มีนิสัยเป็นอาชญากร หรือกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

7. เป็นการลดความแน่นแออัดขังขี้คุกในคุกลงได้มาก และดังนั้นจะทำให้การช่วยเหลือผู้ที่จำเป็นต้องได้รับวิธีการจำคุกได้ผลดียิ่งขึ้น

8. เป็นการลดภาระของสังคมที่จะต้องคอยช่วยเหลือหรือสงเคราะห์ครอบครัวหรือผู้สืบสันดานผู้ถูกคุมประพฤติ เพราะผู้ถูกคุมประเวติยังสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้ตามปกติ

อย่างไรก็ดี แม้ศาลจะหลีกเลี่ยงโทษจำคุกโดยการคุมประพฤติผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ซึ่งมีผลดีมากมายหลายประการ แต่การที่ศาลเปิดโอกาสให้แก่ผู้กระทำผิดโดยใช้มาตรการทางกฎหมายนี้ โดยไม่มีกระบวนการหรือวิธีการที่ทำให้ผู้กระทำผิดได้ตระหนักหรือรู้สำนึกในผลร้ายจากการกระทำของตน ว่าก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นและสังคมอย่างไร จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้กระทำผิดกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกได้

2.5 คุณพินิจของศาลตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา

แม้ผู้พิพากษา จะมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติรับรองอำนาจไว้ แต่สิ่งที่ศาลหรือผู้พิพากษาถูกเพ่งเล็งหรือถูกวิจารณ์มากที่สุด คือ “การใช้ดุลพินิจในการลงโทษผู้กระทำผิด” ทั้งนี้เพราะเคยมีตัวอย่างให้ปรากฏเสมอว่า บางครั้งคดีฐานความผิดเดียวกัน แต่ศาลก็ลงโทษผู้กระทำหนักหรือเบา

ไม่เท่ากัน หรือบางครั้งแม้ในคดีเดียวกัน แต่ศาลก็วางโทษผู้กระทำผิดซึ่งถูกฟ้องร่วมกันไม่เท่ากัน ทำให้คิดไปว่าศาลไม่ช่วยป้องกันหรือปราบปรามปัญหาอาชญากรรม หรือศาลพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดตามอำเภอใจ หรือศาลล่าเอียงช่วยเหลือผู้กระทำผิดบางคน⁴⁰

แท้จริงแล้วในการประสาทความยุติธรรมให้แก่ผู้มีอรรถคดี นอกจากศาลหรือผู้พิพากษา จะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ เที่ยงธรรมและถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ในการใช้ดุลพินิจลงโทษผู้กระทำผิด ศาลยังจะต้องวางตนเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และปราศจากอคติ 4 ประการ คือ ไม่ล่าเอียงเพราะความรัก ความโกรธ ความหลง และความเกรงกลัวต่ออิทธิพลใด ๆ ในการกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิด ศาลจะต้องกำหนดตามอัตราที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย คือไม่เกินกว่าโทษขั้นสูงที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือถ้ามีโทษขั้นต่ำก็ต้องวางกำหนดโทษไม่ต่ำกว่าโทษขั้นต่ำของกฎหมาย นอกจากนี้ศาลยังจะต้องพิจารณาหลักและทฤษฎีแห่งการลงโทษผู้กระทำผิด เช่น ลงโทษเพื่อเป็นการป้องกันและปราบปรามปัญหาอาชญากรรม เพื่อทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นเพื่อข่มขู่ผู้กระทำผิด และเพื่อปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำผิดประกอบอีกด้วย⁴¹

การใช้ดุลพินิจในการลงโทษผู้กระทำผิด ให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละคนและแต่ละคดี จึงเป็นเรื่องยากที่สุดของศาล แต่ความแตกต่างในการใช้ดุลพินิจในการลงโทษผู้กระทำผิดนั้น ส่วนใหญ่มิใช่เกิดจากศาลหรือผู้พิพากษา เพราะผู้พิพากษาทุกคนต่างยึดมั่นในหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น และจะต้องปฏิบัติตามจริยธรรมข้าราชการตุลาการอย่างเคร่งครัดอีกด้วย แต่ความแตกต่างในการใช้ดุลพินิจในการลงโทษจะเกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้⁴²

⁴⁰ สวงน พรอิชยานนท์, รอกการลงโทษ (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2538), หน้า 74-76.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74 – 75.

⁴² เรื่องเดียวกัน.

- (1) ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีที่ปรากฏแก่ศาล จากการนำสืบของคู่ความว่ามีเพียงพอลและครอบครัววนต่อการวินิจฉัยคดีหรือไม่ เพียงใด
- (2) สภาพของท้องถิ่นและขนบธรรมเนียมของท้องถิ่น
- (3) สภาพความผิดที่ผู้กระทำผิด กระทำลงไปว่ามีความรุนแรงเพียงใด เป็นการกระทำที่มีเจตนาชั่วร้ายเพียงใดหรือเป็นการกระทำโดยไม่เจตนา
- (4) ผลกระทบของการกระทำผิดมีต่อตัวผู้เสียหายมากน้อยเพียงใด
- (5) ผลกระทบของการกระทำผิดต่อสังคมและเศรษฐกิจโดยส่วนรวม มีหรือไม่เพียงใด
- (6) ผลกระทบของการกระทำผิดต่อตัวผู้กระทำผิด และบุคคลในครอบครัวของผู้กระทำผิด

สำหรับคดีประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายส่วนมาก ศาลจะใช้ดุลพินิจการลงโทษแก่ผู้กระทำผิด นอกจากศาลจะต้องใช้ดุลพินิจเช่นเดียวกับการลงโทษผู้กระทำผิดแล้ว ศาลยังต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 ประกอบเพิ่มเติมอีก 12 ประการ คือ อายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ สิ่งแวดล้อม สภาพความผิด และเหตุอื่นอันควรปรานีซึ่งข้อเท็จจริงดังกล่าว ส่วนใหญ่จะเป็นเหตุเฉพาะตัวของผู้กระทำผิดว่าควรได้รับการรอกการลงโทษหรือไม่ เท่านั้น เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 927/2515 รถยนต์ของจำเลยกับรถจักรยานยนต์ฝ่ายผู้ตายขับเกิดชนกัน เพราะประมาททั้ง 2 ฝ่าย เมื่อเกิดเหตุแล้ว จำเลยไม่ได้หลบหนีแต่ได้หยุดรถลงไปดูผู้ตาย พร้อมได้มอบตัวเองแก่เจ้าพนักงานตำรวจ และได้มอบเงินจำนวนหนึ่งพอสมควรเพื่อเป็นค่าทำศพแก่บิดามารดาผู้ตาย ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งการพยายามบรรเทาผลร้ายแห่งความผิด และเมื่อปรากฏว่าการที่รถชนกัน เพราะความประมาทในการขับรถของผู้ตายมากกว่าจำเลยด้วย เป็นเหตุให้รอกการลงโทษจำเลยได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 201/2520 กรณีที่จำเลยกับผู้ตายต่างประมาทในลักษณะเดียวกันจนเกิดเหตุขึ้น การใช้ดุลพินิจจะพิจารณาแต่ความประมาทของจำเลยฝ่ายเดียวไม่ได้ เมื่อต่างประมาทไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ตัวจำเลยเองก็บาดเจ็บสาหัส ศาลลงโทษจำคุกจำเลยแต่ให้รอกการลงโทษ

คำพิพากษาฎีกาที่ 21372532 แม้จำเลยจะขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้รถซึ่งจำเลยขับชนกับรถที่ ส ขับ ทำให้ ส ถึงแก่ความตาย โจทก์ร่วมกับพวกได้รับอันตรายสาหัส และรับอันตรายแก่กาย แต่ปรากฏตามฟ้องว่าผู้ตายเป็นฝ่ายขับรถกลางถนนในเขตชุมชน ผู้ตายจึงเป็นผู้ก่อให้เกิดการกระทำผิดอยู่มาก กรณีมีเหตุอันควรปราณีรอกการลงโทษให้แก่จำเลยตามมาตรา 56

อย่างไรก็ดี แม้ผู้กระทำผิดจะมีข้อเท็จจริงต่าง ๆ อันควรได้รับการรอกการลงโทษ ศาลก็ย่อมไม่อำนาจใช้ดุลพินิจไม่รอกการลงโทษได้ หากศาลได้คำนึงถึงเหตุอื่น ๆ ประกอบ เช่น ผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจ หรือพฤติการณ์แห่งการกระทำผิด ฯลฯ หาใช่เป็นบทบังคับศาลว่าเมื่อผู้กระทำผิดมีข้อเท็จจริงอันควรได้รับการรอกการลงโทษแล้ว ศาลจะต้องรอกการลงโทษผู้กระทำผิดเสมอไป

คำพิพากษาฎีกาที่ 1226/2515 การลงโทษผู้กระทำผิด มิใช่คำนึงแต่เพียงในแง่ส่วนตัวของผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่เพื่อปราบปรามให้เกรงขามและรักษาความสงบเรียบร้อยโดยทั่วไปด้วยการที่จำเลยกระทำโดยประมาทอย่างร้ายแรงเป็นเหตุให้คนตายนั้น แม้จำเลยได้ยอมชดใช้เงินค่าเสียหายให้แก่เจ้าทุกข์และบิดาผู้ตายก่อน โดยคิดมาตั้งแต่ต้นก็ตาม ก็เป็นข้อที่ศาลได้มีดุลพินิจกำหนดโทษให้เบาลงมากอยู่แล้ว ฉะนั้น ยังไม่มีเหตุสมควรที่จะรอกการลงโทษให้จำเลยได้

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 แล้ว จะเห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายอาญามาตราดังกล่าว เปิดช่องให้ศาลใช้ดุลพินิจในการที่จะลงโทษผู้กระทำ ความผิดโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายได้อย่างกว้างขวาง ศาลจึงสามารถใช้ดุลพินิจในการลงโทษตามที่ศาลเห็นว่าเหมาะสมแก่ตัวผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ดี การลงโทษจำคุกแก่

ผู้กระทำผิดโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายนี้ ศาลจะถือเป็นมาตรการสุดท้ายที่จะใช้ปฏิบัติแก่ผู้กระทำผิด เพราะการลงโทษจำคุกในทางปฏิบัตินั้นก่อให้เกิดผลเสียแก่ผู้กระทำผิดและสังคม แต่เมื่อพิจารณาเจตนารมณ์ของกฎหมายอาญาที่ต้องการให้มีการคุ้มครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ศาลจึงใช้ดุลพินิจรอการลงโทษแก่ผู้กระทำผิด เพื่อเป็นการควบคุมตัวผู้กระทำผิดทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้กลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม ดังจะเห็นได้จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาของไทยในปัจจุบัน

โดยสรุป กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในคดีประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยรูปแบบพิธีการของประเทศไทยในขณะนี้ กำลังประสบปัญหาการกระทำผิดซ้ำมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการบังคับใช้กฎหมายในการป้องกัน และปราบปรามอาชญากรรมและปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมก็มีมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม และปัญหาในการบริหารงานยุติธรรม ในที่สุดก็กลายเป็นปัญหาของสังคมที่ทุกฝ่ายจะต้องช่วยกันแก้ไข

โดยหนทางในการที่จะลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ กลายเป็นคำถามที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องช่วยกันหาทางออกไม่ว่าจะเป็นกระทรวงมหาดไทย หรือกระทรวงยุติธรรม เพราะหากว่าสามารถทำได้ก็เท่ากับว่าสามารถที่จะลดปัญหาคดีลี้ลับศาล นักโทษล้นเรือนจำ ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญลงได้ วิธีการที่ดูเหมือนจะเป็นการริเริ่ม โดยฝ่ายปกครองก็คือ ศาลหมู่บ้าน หรือศาลาประนอมข้อพิพาทที่ถูกทดลองใช้แห่งแรกที่จังหวัดกำแพงเพชร เมื่อพุทธศักราช 2526 เพื่อเป็นการสนองนโยบายของกระทรวงมหาดไทยในการที่จะลดปัญหาคดีลี้ลับศาลลง แต่วิธีการนี้ได้มีการตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการนำเอาวิธีการที่มาจากแต่โบราณของสังคมไทย กลับมาใช้ใหม่ มีการอธิบายว่าศาลหมู่บ้านเป็นการระงับข้อพิพาทบาดหมางที่เกิดขึ้นในชุมชนลงโดยความสมัครใจของคู่กรณี เพื่อให้ความโกรธแค้น ความขุ่นข้องหมองใจหมดสิ้นไป อันมีผลทำให้เป็นการลดการแก้แค้นและเป็นการลดปัญหาอาชญากรรมลงไปด้วย โดยวิธีการประนีประนอมข้อ

พิพาท²⁹ ที่กำหนดให้พยายามสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นพี่น้องเพื่อหาทาง “เลี้ยว” ความขัดแย้งหรือการเป็นศัตรูกันภายในหมู่บ้านและ “พยายามจัดข้อโต้แย้ง” ที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งต่อไป แต่ข้อพิพาทที่จะอยู่ในอำนาจหน้าที่ในการประนอมข้อพิพาทของศาลหมู่บ้านที่ดำเนินการโดยตุลาการหมู่บ้านนั้นต้องมีลักษณะที่เป็นคดีข้อพิพาทคดีแพ่งทั่ว ๆ ไป หรือคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้และเป็นข้อพิพาทในคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ถ้าหากว่าคู่กรณีสามารถตกลงกันได้³⁰ ซึ่งหากเป็นคดีแพ่งความผูกพันของคู่กรณีจะอยู่บนพื้นฐานของสัญญา แต่หากเป็นคดีอาญาผลของการตกลงจะใช้บังคับได้ตามกฎหมาย ก็ต่อเมื่อมีลักษณะและหลักเกณฑ์ถูกต้องตามหลักการเรื่องการยอมความตามกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นผลทำให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(2)

โครงการในลักษณะเดียวกันนี้ก็คือ โครงการอนุญาโตตุลาการหมู่บ้านที่ริเริ่มโดยกระทรวงยุติธรรมร่วมกับสำนักอัยการสูงสุด กรมการปกครอง กรมคุมประพฤติ และสภาพนายความ วัตถุประสงค์หลักก็คือ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการระงับข้อพิพาท โดยที่ไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลในการนี้กระทรวงยุติธรรม โดยคณะกรรมการอำนวยการโครงการส่งเสริมและพัฒนากระบวนการระงับข้อพิพาทและข้อขัดแย้งในสังคม ได้ดำเนินการเผยแพร่ความรู้ จัดอบรมและสัมมนาผู้นำชุมชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการระงับข้อพิพาทกฎหมายเบื้องต้น เทคนิคการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท เพื่อให้สามารถระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนได้อันมีผลเป็นการลดจำนวนคดีที่ขึ้นสู่ศาลได้ นอกจากนี้ 2 โครงการนี้แล้ว ในระบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็ได้มีการกำหนดระเบียบในการปฏิบัติงานที่ทำให้เจ้าหน้าที่ในองค์กรสามารถที่จะมีอำนาจในการประนอมข้อพิพาทในคดีบางประเภทได้ เช่น

²⁹ สุภัทรา กรอุไร . “การประนอมข้อพิพาททางอาญา” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543) , หน้า 46.

³⁰ วิยะดา วัจวรรณรัตน์ . “วิธีการดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นทางการ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2543) , หน้า 98-108.

ระเบียบของตำรวจว่าด้วยข้อบังคับในการปฏิบัติงานด้านคดีที่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้การประนอมข้อพิพาทในทางอาญาในคดีความผิดที่สามิภริยาทะเลาะวิวาท หรือทำร้ายร่างกายกัน ระเบียบของกรมอัยการว่าด้วยการประนอมข้อพิพาทชั้นพนักงานอัยการ พุทธศักราช 2532 ซึ่งให้อัยการทำการประนอมข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีในความผิดทางแพ่งและในคดีอาญาที่ยอมความกันได้หากว่าคู่กรณีประสงค์เช่นนั้นและระเบียบศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พุทธศักราช 2540 เป็นต้น

จากที่กล่าวมานั้นทำให้สามารถมองเห็นภาพทั้งระบบว่า กระบวนการในการนำเอาทางเลือกในการระงับข้อพิพาทมาใช้ในคดีอาญานั้นไม่ว่าจะโดยวิธีการไกล่เกลี่ย การประนอมข้อพิพาท และพัฒนาไปถึงการต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวมีที่มาของแนวคิดและวัตถุประสงค์ประการใดบ้าง ซึ่งสามารถที่จะสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์หลักที่เห็นชัดที่สุดในทุกโครงการก็คือ เพื่อแก้ไขปัญหาของกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในประเด็นคดีชั้นศาล กล่าวคือ โครงการที่กล่าวมานั้นล้วนแต่เป็นไปเพื่อถ่วงดุลองคตติบางประเภทไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยไม่จำเป็น โดยอาศัยพื้นฐานจากการเจรจาระงับข้อพิพาทในชุมชน โดยความสมัครใจของคู่กรณีทั้งคดีแพ่ง และคดีอาญาที่สามารถยอมความกันได้เป็นหลักใหญ่ แม้ว่าวิธีการดำเนินการจะเน้นการไกล่เกลี่ย และการประนอมข้อพิพาทในระดับท้องถิ่น หรือในชุมชน ที่เกิดข้อพิพาทขึ้นนั้นโดยให้บุคคลที่มีคุณสมบัติ (ตามที่ได้กำหนดไว้) และ/หรือ บุคลากรที่ผ่านการอบรมและเหมาะสมเป็นคนกลางในการระงับข้อพิพาทซึ่งอาจจะเป็นบุคคลที่มีอาวุโส และเป็นที่เคารพของคู่กรณีหรือชุมชนให้เป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ย หรือประนีประนอมเพื่อระงับข้อพิพาทนั้น และหากว่าสามารถตกลงกันได้ ผลที่จะได้รับโดยตรงก็คือ คดีจะไม่ขึ้นไปสู่ศาล และช่วยลดภาระแก่กระบวนการยุติธรรมได้ในระดับหนึ่ง สำหรับการที่ชุมชน หรือผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยโดยผู้กระทำความผิดนั้นเป็นเพียงผลพลอยได้ ซึ่งบางกรณีผู้เสียหายนั้นไม่มีทางเลือกอื่น หรืออาจจะได้รับเงินชดเชยที่น้อยกว่าการยอมความหากว่านำคดีไปฟ้องร้องเพื่อดำเนินคดีตามปกติ

จึงเห็นได้ว่า แนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทยนั้นยังไม่มี ความชัดเจนเพียงพอ กล่าวคือ โดยวิธีการประนอมข้อพิพาทและการใช้ทางเลือกในทางอาญานั้น ประเทศไทยนำเอาวิธีการดังกล่าวมาใช้เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาของระบบกระบวนการยุติธรรมทาง อาญาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมากกว่าที่จะมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายใน คดีอาญา (ชุมชน) ซึ่งเป็นจุดเน้นที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สำหรับผลที่ได้ จากการดำเนินกระบวนการดังกล่าวนี้ที่จะทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น และทำให้ชุมชนได้มีส่วนในการแก้ไขปัญหา นั้นจึงเป็นไปโดยรูปแบบเท่านั้น เพราะว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ผู้เสียหาย ชุมชน และผู้กระทำผิดต่างก็ต้องร่วมมือกันเพื่อ แก้ไขปัญหาอาชญากรรมด้วยความตระหนักว่า อาชญากรรมเป็นปัญหาของสังคมที่ทุกฝ่ายต้อง ร่วมมือแก้ไขและป้องกันด้วยความสมัครใจ³¹

และเมื่อพิจารณาถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยในภาพรวม และดุลพินิจใน การกำหนดมาตรการลงโทษผู้กระทำผิดโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ในบทนี้ก็ พบว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยในปัจจุบัน (กระแสหลัก) มิได้เปิดโอกาสให้ผู้กระทำ ผิดและผู้เสียหายได้ปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน ผู้เสียหายมิได้มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเองก็ได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหาย ทำให้ผู้เสียหาย มิได้รับการชดเชยค่าเสียหายอย่างเต็มที่ นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยใน ปัจจุบัน ก็มีได้ทำให้ผู้กระทำผิดตระหนักหรือสำนึกในผลร้ายจากการกระทำของตน กระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาของไทยในปัจจุบันจึงมิได้เป็นการสร้างความปรองดอง และความสมานฉันท์ให้

³¹ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, “ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิของผู้เสียหายใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 63.

เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงก่อให้เกิดแนวคิดที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เสริมสำหรับความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ซึ่งจะกล่าวในบทต่อไป